

ANTAL RÓBERT-ISTVÁN*

Jordáky Lajos politikai karrierjének csúcán (1944–1945/46)

A kolozsvári munkáscsaládban született Jordáky Lajos (1913–1974) az erdélyi magyar baloldal egyik vezető személyisége volt. Apja, id. Jordáky Lajos ismert kolozsvári szociáldemokrata párttag, szakszervezeti vezető, nyomdász, majd nyomdatulajdonos volt. A fiatal Lajos (becenevén Bubi) szocializációját tehát a családi hagyomány befolyásolta. Iskolái elvégzése után, 1933-ban belépett a Romániai Szociáldemokrata Pártba (RSZDP), ahol fiatal szakszervezeti vezetőként tevékenykedett.

Jordáky életútja során több eszmei és azzal összefüggő politikai fordulatot tett. A két világháború közötti korszakban az RSZDP baloldalán helyezkedett el. Fiatal, radikalizálódó ifjúként elégedetlen volt a „centrista” és „reformer” szociáldemokráciával. Úgy gondolta, hogy a parlamentáris demokrácia keretein belül a szocializmust megvalósítani esélytelen, ezért inkább az azonnali és biztos győzelmet ígérő proletárdiktatúrát mint eszközt támogatta. Az 1940–44 közötti korszakban a Szociáldemokrata Párt (SZDP) ugyancsak baloldalán foglalt helyet, megtartva, sőt bővítve kommunista kapcsolatait. A háború végével élete újabb fordulóponthoz érkezett, ugyanis az erdélyi baloldaliak – és köztük Jordáky – esélyt kaptak arra, hogy egy rövid időre, saját víziójuk szerint formálhassák az észak-erdélyi eseményeket. Ebből a szempontból életpályájának ez a csúcspontja, ugyanis nem sokkal ezután, már a totalitárius diktatúra kiépítése elején félreállították. Így 1946 és 1952-es letartóztatása között különböző kolozsvári intézményekben (mindenekelőtt az Állami Magyar Színházban) végzett politikai munkát. Szemléletét ekkor még az igen erős sztálinizmus jellemezte. 1952-ben több erdélyi magyar vezető

*A szerző az Eszterházy Károly Egyetem doktorandusza, E-mail: antal_r92@yahoo.com

kommunistával együtt letartóztatták, majd 1954-ben koncepciós perben tizenkét évre ítélték. A vád szerint „hazaárulást” követtek el, ugyanis 1944 és 1946 között a bukaresti ún. Magyar Misszió embereivel (1947-ig nincs hivatalos diplomáciai kapcsolat a két ország között) tartották a kapcsolatot és Észak-Erdélynek a Magyarországhoz csatolása céljából különböző anyagokkal segítettek a Magyar Békeelőkészítő Osztály munkáját. 1955-ben elnöki rendelettel szabadultak. Jordáky ekkor visszatért korábbi állásába, a Bolyai Egyetemre tanárnak, ahonnan 1947-ben távolították el. Életének újabb fordulópontja az 1956-os őszi, budapesti forradalom volt. Lelkes antisztálinistaként felemelte a hangját a pesti események mellett, és a romániai desztalinizáció lehetőségében bízott. Egyetemi tanárként igen nagy volt a hatása a diákságra, ezért a rendszer szempontjából ismét kényelmetlenné vált. 1957 áprilisában újra letartóztatták, és októberig vizsgálati fogságban tartották. Ebből a helyzetből megalázó önkritika lehetőségével szabadulhatott ki, amit Jordáky meg is tett. Egy kolozsvári gyűlésen önmagát nacionalistának titulálta, és számos vidéki városban is személyes részvételével „fel kellett dolgozzák” az ügyét. 1957 és 1964 közötti éveit a csendes alkotással teltek el, életpályája azonban ekkor újabb fordulóponthoz ért. 1964 nyarán belekeveredett a korábbi szociáldemokraták által szerkesztett, majd Nyugatra szánt „Memorandum-ügybe”. Ismét a román titkosszolgálat, a Securitate elé citálták, és kihallgatásoknak vetették alá. Jordáky ezt az ügyet megúsza, mivel nem volt tudomása a Memorandumról, csupán figyelmeztetésben részesítették. Ekkor kezdték el állandó megfigyelését a „magyar nacionalisták”-nak nevezett célcsoportban. Életének következő fordulópontja 1972 elején volt, amikor a korábbi évek marginalizációjába belefáradva úgy döntött, hogy visszatér a Román Kommunista Párt (RKP) soraiba. Döntése praktikus szempontok mellett ideológiai is volt, mivel elkötelezett baloldaliként az új főtitkárban, Nicolae Ceaușescuban egy reformert látott, és úgy gondolta, hogy az erdélyi magyar kulturális szférában tapasztalható jelenségekkel („eszméletörténeti kontinuitás megteremtése volt a két világháború közti romániai magyar intézményességgel”¹) csakis hivatalos, kommunista pozícióból lehet

¹ Bárdi Nándor: A népszolgálat genezise és tartalomváltozása. In: Bárdi Nándor – Filep Tamás Gusztáv – Lőrincz D. József (szerk.): *Népszolgálat. A közösségi*

felvenni a versenyt. Másrészt nem elhanyagolható az RKP pártvezetésének azon lépése sem, amelynek során a régi szociáldemokratákat igyekeztek rehabilitálni, azért, hogy a nyugati szocdem pártokkal való kapcsolatot javítsák. Jordáky párttagságát is utólagosan, 1933-ik évi kezdőponttal ismerték el. 1974-ben hirtelen, betegség következtében halt meg.

A fentebbi rövid ismertetőből látszik, hogy Jordáky Lajos végig elkötelezett baloldali gondolkodó volt, aki a szociáldemokrácia baloldaláról sodródott egyre inkább szélsőbalra, hogy elkötelezett sztálinistává váljon. Majd hogy a sztálinizmus „valóságát”, a börtönt megtapasztalva először reformkommunista, majd szociáldemokrata gyökerekkel rendelkező „ortodox marxista” legyen. Életpályáján, mint említettem, az 1944–46 közötti korszak számít a csúcspontnak. A szovjet katonai közigazgatás alatt Jordáky (és a többi erdélyi baloldali) esélyt kapott arra, hogy az erdélyi társadalom irányítását – és gondolkodásukkal összefüggésben az átalakítását – saját víziójuk szerint kezdhessék meg. Ez a pár hónap az intenzív aktivitás időszaka, szakszervezeti elnökként, majd a kolozsvári RKP városi titkáráként Jordáky az események középpontjában állt. A terület jövőjét a sztálinista doktrínával összhangban leginkább egy területi, autonóm Erdélyben látta.

Az 1944-es őszi események, tárgyalások az Erdélyi Párt és a baloldal között

1944 nyarán a keleti front elérte Románia határait. Ezzel a realitással a magyarországi közvéleménynek és az állam vezetőinek szembe kellett nézniük. Mind a magyar kormánykörök, mind pedig a román vezetők illegális csatornákon felvették a kapcsolatot a szövetséges hatalmakkal. Például Stockholmban a román követ többször találkozott Alexandra Kollontajjal,² ám Besszarábia és Észak-Bukovina Szovjetunióhoz való visszacsatolása miatt, és mivel fel sem merült, hogy a területek román szuverenitás alatt maradnak, a tárgyalások nem vezettek eredményre. A román ellenzék – elsősorban

elkötelezettség alakváltozatai a magyar kisebbségek történetében. Pozsony: Kalligram Kiadó, 11–48. 39.

² Alexandra Kollontaj (1872–1952) oroszországi marxista teoretikus. Hamar a bolsevik irányzat híve lett, 1917-től pedig több államban szovjet nagykövet volt.

Iuliu Maniu és köre – Ankarában és Kairóban tárgyalt a szövetséges hatalmak követeivel.³

1944. augusztus 23-án Mihály király sikeres „koronapuccot” hajtott végre, és letartóztatta az országot katonai diktátorként irányító „conducător”, Ion Antonescu marsallt. Constantin Sănătescu tábornok vezetésével katonakormány alakult, visszaállították az alkotmányos monarchiát, a történelmi és baloldali pártok szabadon szervezkedhettek. Delegációt küldtek Moszkvába, hogy a szovjetek által pár nap alatt megszüvegezett román–szovjet fegyverszüneti szerződést aláírják szeptember 12-én. A szerződés több pontban érintette az erdélyi magyarságot, így a román állam kötelezettséget vállalt, hogy internálja a területén levő magyar és német állampolgárokat, és hadat üzen a tengelyhatalmaknak. A fegyverszüneti egyezménynek az erdélyi magyarokra nézve a 19. cikkely volt a legrelevánsabb pontja: „19. A Szövetséges Kormányok a bécsi döntésnek Erdélyre vonatkozó határozatát semmisnek tekintik s egyetértenek azzal, hogy a békeszerződésben történő jóváhagyástól feltételezetten Erdély (vagy annak legnagyobb része) adassék vissza Romániának, s a szovjet kormány hozzájárul, hogy ebből a célból a szovjet csapatok Romániával közös katonai hadműveletekben vegyenek részt Németország és Magyarország ellen.”⁴ Az egyezmény ezen pontjából két dolgot érdemes kiemelni. Egyrészt Románia részt kellett veyen a német- (és magyar)ellenes háborúban. Másrészt az „Erdély (vagy annak legnagyobb része)” kitétel üzenet volt a magyar kormányköröknek: ha ők is sikeresen szembe fordulnak a németekkel, akkor még kaphatnak valamit Erdélyből. Miután Magyarország október 15-én sikertelen kiugrási kísérletet hajtott végre, Moszkva ezzel a kitételleg leginkább Bukarestet tudta zsarolni egy számára megfelelő politikai átalakulás elősegítésére (vagyis baloldali kormányért cserébe egész Észak-Erdélyt megkaphatta).

1944 nyarán a keleti front közeledése miatt Kolozsváron is elindultak a tapogatózások egy háború utáni esetleges rendezés

³ Nagy Mihály Zoltán – Vincze Gábor (szerk.): *Autonómisták és centralisták. Észak-Erdély a két román bevonulás között. (1944. szeptember – 1945. március).* Kolozsvár – Csikszereda: Erdélyi Múzeum Egyesület – Pro-Print Könyvkiadó, 2004. 28–29.

⁴ *Orosz–román fegyverszüneti egyezmény. Groza Péter és Sztálin marsall táviratváltása. Orosz–magyar fegyverszüneti egyezmény.* Kolozsvár: Józsa Béla Athenaeum, 1945. 7–8.

érdekében. A magyar kormányt támogató Erdélyi Párt balszárnya májustól kapcsolatokat keresett az illegális baloldallal. A német megszállás után az EP-képviselők egy része lemondott (ebből a csoportból került ki a baloldaliakkal tárgyalók köre is), másik részük pedig megmaradt kormánytámogató erőnek. A német megszállás után betiltott Szociáldemokrata Párt és a végig illegálisan működött kommunisták – akik Békepart névvel rendezték soraikat – kolozsvári tagjai kerültek az EP-képviselők látószögébe.

Jordáky 1944 nyarán megkereste Mikó Imrét,⁵ hogy járuljon hozzá a békepropaganda terjesztéséhez, valamint az EP csatlakozzon a „Nemzeti Függetlenségi Fronthoz”.⁶ Mikó ezt akkor még visszautasította, és azt indítványozta, hogy a baloldaliak magával a pártelnökkel, Teleki Bélával⁷ vegyék fel a kapcsolatot. Miután Demeter János⁸ testvérén, Demeter Bélán⁹ keresztül és Balogh

⁵ Mikó Imre (1911–1977) erdélyi magyar politikus, jogász. A két világháború közötti korszakban az OMP bukaresti irodájának vezetője. 1940–44 között az Erdélyi Párt országgyűlési képviselője és vezetőségi tagja.

⁶ Jordáky valószínűleg a Magyar Frontra (MKP, SZDP, Független Kisgazdapárt és a Kettőskereszt Szövetség (a legitimisták egy része) gondolhatott/emlékezhetett vissza. A Magyar Front a német megszállást követő illegálisan alatt próbálta meg a németellenes politikai tábort összefogni. *A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon.* Budapest: Kossuth Kiadó, 1987. 193–198.

⁷ Teleki Béla (1899–1990) földbirtokos, politikus. A második bécsi döntés után Észak-Erdélyben létrejött Erdélyi Párt elnöke volt. 1945-ben külföldre emigrált.

⁸ Demeter János (1908–1988) romániai magyar politikus, jogász. A két világháború között a MADOSZ-ban tevékenykedett, 1944-ben Kolozsvár alpolgármestere. Az MNSZ egyik vezetője. 1952-ben letartóztatták, 1955-ben szabadult. 1969–76 között a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának kolozsvári elnöke.

⁹ Demeter Béla (1910–1952), lapszerkesztő, a budapesti külügyminisztérium Békeelőkészítő Osztályának szakértője. Demeter János testvére. 1944 végén Pestre került, majd több alkalommal járt Erdélyben. 1951-ben a magyar kommunista hatóságok kiadták Romániának, 1952 végén a väcärestäi (más adatok szerint a jilavai) börtönben halt meg.

Edgár¹⁰ Venczel Józsefen¹¹ keresztül megegyezett Telekivel, sor kerülhetett az első találkozóra.

1944. július 18-án az első találkozón – Demeter Béla lakásán – Teleki Béla, Vita Sándor, Kovács Katona Jenő és feltételezhetően Jordáky Lajos vettek részt. Vita Sándor, az EP országgyűlési képviselője az első találkozón megjelentek névsorába Mikó Imre, Demeter Béla és saját maga mellett az ellenkező, a baloldaliak táborába Csögör Lajost, Demeter Jánost és Kovács Katona Jenőt sorolta.¹²

A baloldaliak ismertették feltételeiket az erdélyi párti képviselőkkel, vagyis azt, hogy az EP csatlakozzon a „Nemzeti Függetlenségi Fronthoz”, és közösen tegyenek valamit Magyarországnak a háborúból való kiugrása érdekében (fegyverszünet a Szovjetunióval és hadüzenet Németországnak). Az első találkozó eredmény nélkül zárult, viszont pár napra rá ismét találkoztak; ekkor Teleki Béla kijelentette: „egyértelmű, hogy a háborút Németország elvesztette”, és valamit tenni kell a béke érdekében.¹³ A szovjet fegyverszünetért és a „Nemzeti Függetlenségi Frontba” való belépésért cserébe viszont Teleki azt kérte a megjelent baloldaliaktól, hogy azok Magyarország területi egységét és a második bécsi döntést ismerjék el, és tegyenek meg minden tőlük telhetőt Észak-Erdélynek a Magyarországnál maradása érdekében.¹⁴

¹⁰ Balogh Edgár (1906–1996) romániai magyar politikus, publicista. Csehszlovákiából kitoloncolva került Kolozsvárra, a *Korunk* munkatársa lett. 1944–48 között az MNSZ egyik alelnöke, 1948-tól Bolyai Egyetem rektora. 1949-ben először, majd 1952-ben másodszer is letartóztatták. 1957-től a *Korunk* főszerkesztő-helyettese, a Romániai Magyar Irodalmi Lexikon főszerkesztője.

¹¹ Venczel József (1913–1972), társadalomkutató, egyetemi tanár. A két világháború között a *Hitel* folyóirat egyik fontos szerkesztője. 1940–46 között az Erdélyi Tudományos Intézet vezetője. 1947 és 1948 között internálták. 1950 februárjában tartóztatták le több társával együtt, a Márton Áron és társai perben 1951-ben 12 év kényszermunkára ítélték, 1961-ben szabadult a börtönből. Részt vett a Romániai Magyar Irodalmi Lexikon szerkesztésében. Venczel munkássága leginkább a Dimitrie Gusti-fél monografikus szociológia művelésében állt.

¹² Vita Sándor: *A Hiteltől a Tisztelt Házig. Visszaemlékezés, napló (1943–1944), országgyűlési beszédek*. Kolozsvár: Polis, 2014. 121.

¹³ Jordáky visszaemlékezés-töredékében (*Emlékezések fonalán*) ugyanezt a mondatot és az elhangzottakat 1944. augusztus 26-ra (vagyis 1944. augusztus 23. utánra) datálta.

¹⁴ Jordáky Lajos nyilatkozata, 1955. május 6. ACNSAS, Fond Informativ 234084, dosar 1, 235.

Ezt Kovács Katona Jenő helytelenítette, és azt mondta Telekinek, hogy ez nem tartozik a tárgyalások pontjai közé, sőt mi több, a második bécsi döntést a szövetséges nagyhatalmak nem ismerték el, ezért „az észak-erdélyi kérdés rendezése nem tőlünk függ”. Jordáky csatlakozott Kovács Katona véleményéhez, és kiegészítette a feltételek listáját. Szerinte a „Nemzeti Függetlenségi Frontba” nem vehető fel az egész Erdélyi Párt vezetősége, csak annak egy része, és az Albrecht Dezső, Páll György által vezetett „fasiszta szárnyal” kizárt az együttműködés. A továbbiakban Teleki még azt vetette fel, hogy a szovjet megszállás alá került észak-erdélyi területeken a „Nemzeti Függetlenségi Front” tartsa meg a fennálló magyar közigazgatást, és biztosítsák az Erdélyi Párti képviselők szabadságát. A baloldaliak hozzájárultak a magyar kulturális (EME, EMKE) és gazdasági intézmények (EMGE, szövetkezetek) helyben maradásához, és támogatásukról biztosították azokat. A „bankok, részvénytársaságok, gyárak” támogatását viszont nem garantálták. Továbbá megígérték, hogy azokat az egyéneket, „akik valóban részt vesznek és tesznek a békéért és szabadságért”, meg fogják védeni, viszont a „fasisztákkal és magyar hitleristákkal kizárt az együttműködés”.¹⁵

Az augusztus 23-i bukaresti koronapuccs után egy nappal Jordákyt felkereste Demeter János, s közölte vele: testvére, Demeter Béla értesítette, hogy Teleki Béla folytatni kívánja a tárgyalásokat a „Nemzeti Függetlenségi Front” helyi vezetőivel.¹⁶ Ezt az információt Jordáky egy visszaemlékezés-töredékében is megerősítette. Ebben azt írta, hogy miután Demeter Jánossal egyeztetett, rögtön levelet írt Kovács Katona Jenőnek és Balogh Edgárnak (az első Alsószoporon, az utóbbi Vargyason tartózkodott), hogy mielőbb térjenek vissza Kolozsvárra. Jordáky szerint az „*Erdélyi Párt vezetői az utolsó pillanatban /vagy talán az utolsó pillanat után/ rájöttek arra, hogy a baloldal nélkül nincs kibontakozás. Az erdélyiek egy része, Teleki Béla, Vita Sándor, Mikó Imre s bizonyos katonai körök is belátták, hogy augusztus 23-a új helyzetet teremtett. [...] A realpolitika felé való fordulást mégis örömmel fogadtuk, mert reméltük, hogy a*

¹⁵ Uo.

¹⁶ Demeter János kihallgatási jegyzőkönyve. ACNSAS, Fond Penal 000217, dosar 1, 357.

*közvélemény széles megmozgatása hozzájárul ezen a tájon is az antihitlerista háború mielőbbi befejezéséhez.*¹⁷

A sorozatos találkozók valamelyikén végül elhatározták a még 1941-ben letartóztatott kommunisták szabadon bocsátását, valamint azt is, hogy az EP elnöke, Teleki Béla elmegey Dálnoki Veress Lajoshoz,¹⁸ hogy az a román mintát követve hadseregével álljon át a szovjetekhez. Ezt Dálnoki Veress visszautasította,¹⁹ ezért Teleki felutazott Budára Horthyhoz annak érdekében, hogy a mielőbbi kiugrásra szólítsa fel.²⁰

Miután az EP képviselőinek semmit sem sikerült e téren elérniük – sőt időközben szeptember 5-én megindult a magyar–német ellentámadás Dél-Erdély ellen –, a csoport tagjai Kolozsvárra visszatérve újabb találkozót tartottak a fent megnevezett baloldaliakkal. Ez a megbeszélés már bizonyos „társadalmi súlyt” kölcsönzött a megjelenteknek. Népfrontos alapon, a baloldali pártok (kommunisták és szociáldemokraták), az egyházak képviselői, a társadalmi és gazdasági szervezetek stb. részvételével létrehozták az Erdélyi Magyar Tanácsot.²¹

Az Erdélyi Magyar Tanács elnöke Teleki Béla lett, végrehajtó bizottságának tagjai pedig Jordáky Lajos, Mikó Imre és Járosi Andor²² voltak. A Tanács Tamási Áront vagy Mikó Imrét, Nagy István munkásíró és Szabédi László költőt bízta meg egy Horthyhoz küldendő Memorandum megszövegezésével.²³

¹⁷ Jordáky Lajos: Emlékezések fonalán, 11. EME Kézirattár, JLH, I/1.

¹⁸ Dálnoki Veress Lajos (1889–1976), vezérezredes. A Ludovika Akadémián végzett, 1942-től a kolozsvári központú IX. hadtest parancsnoka 1944. augusztus 28-ig, majd a 2. hadsereg parancsnoka. Később német és nyilas fogságban raboskodott, majd a háború vége után a kommunista hatóságok is elítélték. 1956-os szabadulása után Nyugatra emigrált.

¹⁹ „Én nem vagyok condottiere! Csakis a legfelsőbb hadúr utasításainak engedelmeskedem!” – mondta állítólag Dálnoki Veress. L. Balogh Edgár: *Szolgálatban*. Bukarest: Kriterion, 1978. 339.

²⁰ Uo.

²¹ Nagy – Vincze, 2003, 55.

²² Járosi Andor (1897–1944) evangélikus lelkész, teológiai tanár, író. A két világháború közötti időszakban a *Pásztortűz* szerkesztőségi tagja, az *Erdélyi Helikon* munkatársa volt. 1944 őszén a szovjetek deportálták, Magnyitogorszkban halt meg.

²³ Több visszaemlékezés másként említi a Memorandum szerkesztőinek listáját. Balogh Edgár például Szabédi Lászlót, Tamási Áront és Nagy Istvánt nevesítette,

Az ultimátumszerű Memorandumban követelték, hogy Magyarország sürgősen kérjen fegyverszünetet, az ország ne legyen hadműveleti terület, Kolozsvárt ellenállás nélkül adják fel, a lakosság, az ipari üzemek és a közigazgatás maradjon a helyén, és végül pedig a románok felé megbékélő politikát javasoltak. A Memorandumot 1944. szeptember 9-én az erdélyi társadalom vezetőségének színe-java ellátta aláírásával. Így az erdélyi magyar egyházak részéről Tavasz Sándor ref. püspökhelyettes és Vásárhelyi János ref. püspök, Sándor Imre r. kat. püspöki helytartó és Boga Alajos r. kat. prelátskanonok, Józán Miklós unitárius püspök és Csifó Nagy László unit. püspöki titkár, Járosi Andor ág. ev. esperes és Maksay Albert ref. teol. igazgató. Az Erdélyi Párt nevében a pártelnök, Teleki Béla mellett Mikó Imre és Vita Sándor országgyűlési képviselők látták el aláírásukkal a dokumentumot. A sort végül a művészeti, tudományos és irodalmi szféra képviselői zárták, így Haynal Imre orvosprofesszor, Tamási Áron író, Venczel József, az Erdélyi Tudományos Intézet igazgatója, Szabédi László, Kiss Jenő költők és Nagy Géza EME-titkár. Legvégül pedig a baloldali Nagy István, kommunista munkásíró és Jordáky Lajos jegyezte.²⁴ Az utóbbi kettő sem baloldali politikusi minőségükben, hanem az írók táborához csatlakozva írták alá a Horthynek küldött Memorandumot, amit Teleki Géza egyetemi tanár – Teleki Pál volt miniszterelnök fia – vitt fel a kormányzóhoz, ahol azonban nem érte el a kívánt hatást.²⁵

Az ideológiai különbségek mentén tagolt csoportok egymásra találtak ezekben az 1944. évi őszi hónapokban. 1944 szeptembere és a szovjet csapatok október 11-i bevonulása között több olyan intézkedés történt, amely megalapozta a későbbi baloldali fordulatot. Több vezető erdélyi magyar baloldali és polgári személy mentesült az

míg Mikó Imre egy visszaemlékezésben Tamási Áron helyett saját magát sorolta a Memorandum szerkesztői közé. Nagy István kommunista munkásíró és Szabédi László harmadikutas költő viszont mindkét visszaemlékezésben közös pont. Vita Sándor sokkal plasztikusabban oldotta meg a résztvevők kérdését: „A végső formát szeptember 12-én délelőtt az Erdélyi Kör Fötér 5. szám alatti helyiségben fogalmazták meg Szabédi László, Mikó Imre és Nagy István, de úgy emlékszem, Tamási Áron is ott volt, és szintén segített a végső forma kialakításában.” Lásd: Vita, 2014, 128.; Balogh, 1978, 344; Balázs Sándor: *Mikó Imre. Élet és pályakép*. Kolozsvár: Polis, 2003. 311.

²⁴ Az Erdélyi Magyar Tanács Memoranduma Horthy Miklós kormányzóhoz a háborúból történő kiválás ügyében. In: Nagy – Vincze, 2003. 117.

²⁵ Uo. 56.

általános katonai bevonulás parancsa alól. Mikó Imre úgy emlékezett, hogy Teleki Béla megegyezett Dálnoki Veress Lajossal arról, hogy „akiknek Erdélyben maradása kívánatos, mentesítsenek a bevonulás alól”. Mikó szerint a Kolozsváron maradt EP-képviselőkön kívül mintegy két tucat baloldalt is menlevéllel láttak el. A névsorban Kovács Katona, Nagy István, Szabédi László, Demeter Béla és János, Csögör Lajos, Asztalos István mellett Jordáky Lajos is szerepelt.²⁶

További lépésként pedig 1944. szeptember 13–17. között szabadon engedték a börtönben levő kommunista foglyokat – a legnevezetesebbek Simó Gyula, Nemes József és Veress Pál – teljesítve ezzel a baloldaliaknak tett ígéretet egyikét.²⁷ Ezt követően a „polgári” oldal és a baloldal közötti tárgyalásokon Csögör Lajos, Jordáky Lajos, Balogh Edgár és Demeter János helyett a frissen szabadult Simó Gyula, Veress Pál és Nemes József vettek részt. Vagyis a baloldali értelmiségiek átadták helyüket a „valódi”, illegalista kommunistáknak.²⁸

A kiszabadult kommunisták Demeter János lakására mentek, ahol elhatározták, hogy találkoznak a Békepárt illegális vezetőségével. „Kovács Katona Jenőt és Csögört addig nem ismertem. Jordáky, aki csak Gyuri néven ismert, nevetve kiáltott fel: – Szóval te vagy Veress Pali, az én régi illegális ismerősöm?” – írta Veress.²⁹ Mindebből a kis részletből talán az látszik a legjobban, hogy habár Jordáky korábban is kapcsolatban állt bizonyos kommunista elemekkel, azok személyazonosságáról fogalma sem volt. Vagyis noha eszmeileg egyre inkább kommunistává vált, a mozgalomba és a pártba nem volt bekapcsolva, maximum szimpatizánsnak számít(hat)ott. Jordákynek a Veress Pállal való ismeretsége 1935-ig nyúlt vissza, ekkor találkoztak először; Veress ekkor mint „Gyuri, a kommunista” mutatkozott be Jordákynek egy illegális találkozó keretében.³⁰

A legutolsó erdélyi párti–baloldali találkozón Teleki Béla úgy nyilatkozott, hogy a „román–szovjet fegyverszünet aláírása után

²⁶ Balázs, 2003. 344.

²⁷ Nemes József 1952. október 31-i kihallgatása alatt úgy nyilatkozott, hogy 1944. szeptember 16-án szabadult ki az első csoport kommunista, köztük ő is. Nemes József kihallgatási jegyzőkönyve. ACNSAS, Fond Penal 000217, dosar 1, 350.

²⁸ Vita, 2014. 125.

²⁹ Veress Pál: *Vajúdo évek, sorsdöntő napok. Egy ifjúmunkás élete*. Bukarest: Kriterion, 1981. 299.

³⁰ Uő: *Holnap indulok hozzád*. Bukarest: Kriterion, 1977. 199.

(1944. szeptember 12.), amely végül is visszajuttatta Erdélyt Romániának[,] már nem érdemes további tárgyalásokat folytatni.”³¹

Párhuzamosan az EP-képviselők és a baloldaliak közötti tárgyalásokkal, sor került magyar állami intézkedésekre is. A front közeledtére reagálva Szurmay Lajos kiürítési kormánybiztos³² elrendelte Erdély, a Tiszántúl és az északkeleti országrész hadműveleti kiürítését. Ennek következtében a Székelyföld nemcsak a magyar állami adminisztráció, hanem – a harcok miatt – részben polgári lakosság nélkül maradt.³³ Kolozsváron a kiürítést – és az üzemek leszerelését és az egyetem helyben maradását – viszont mindenki egyetértésével sikerült megakadályozni.

Bethlen Béla, a Keleti Hadműveleti Területek polgári kormánybiztosa a kiürítési rendeletet hatályon kívül helyezte, sőt kifizette az állami alkalmazottak háromhavi bérét, hogy azok 1944 decemberéig állásban maradhassanak, és feloldotta őket a magyar államra tett hűségesküjük alól.³⁴

Az Erdélyi Magyar Tanács szervezte meg népfrontos alapon a városi őrséget is, amelyet Dálnoki Veress Lajos vörös karszalaggal és fegyverekkel látott el; ezt Bethlen Béla kormánybiztos törvényesen megerősítette. A polgármesteri hivatal részéről a vezetőségben Nagy László tisztii főügyész, a Munkakamara részéről Bíró Tibor, a szakszervezetek részéről Pásztai-Deutsek Géza ügyvéd vett részt, a román lakosságot id. Virgil Salvan építész képviselte, a kommunistákat pedig Balogh Edgár. Főhadiszállásuk a polgármesteri hivatal egyik termében volt. Kezdetben a magyar rendőrséggel és csendőrséggel párhuzamosan működtek, majd pedig az állami szervek október 9-i távozása után teljes mértékben ők biztosították a közrendet.³⁵

A szovjet csapatok októberi 11-i bevonulása előtti egyik utolsó esemény – ami Jordákyt is mélyen érint(het)te – Kovács Katona Jenő nyomtalan eltűnése volt, aki évekig Jordáky munkatársa volt a Városi

31 Demeter János kihallgatási jegyzőkönyve. ACNSAS, Fond Penal 000217, dosar 1, 217.

32 A hadműveleti és polgári kiürítést koordináló legfelsőbb szerv.

33 Nagy – Vincze, 2003. 35–36.

34 Bethlen Béla: *Észak-Erdély kormánybiztosa voltam*. Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1989. 156–159.

35 Nagy – Vincze, 2003. 57.

Vízműveknél, majd miután illegalitásba vonult, több hónapot Jordákyék lakásán töltött.³⁶

Az Erdélyi Magyar Tanács Memorandumára válaszul a magyar csendőrség és a Gestapo Kolozsváron egy utolsó letartóztatás-hullámot tervezett. A letartóztatandók között az Erdélyi Párttal tárgyaló baloldaliak – így Jordáky Lajos is –, a börtönből nemrég szabadult kommunisták, néhány szociáldemokrata (Pásztai Géza) és az *Ellenzék* újságírója, Nagy József szerepeltek. Balogh szerint a rendőrség értesítette őket a tervezett letartóztatásról, ezt megtudva az érintettek számára a szokásos konspirációs szabályok léptek érvénybe, és mindenki új lakóhelyre költözött. Kovács Katona viszont a tudószanatóriumból kiszabadulva saját lakására ment haza. Ezután sosem került elő, míg Balogh Edgárt – immár a városi őrség parancsnokaként – egy másik holttestről értesítették. A visszavonuló autóból az úttestre dobott halott Nagy József újságíró volt. Kovács Katona Jenő eltűnését először Jordáky Lajos felesége, Nagy Mária jelezte.³⁷

Kolozsvár a szovjet hadsereg bevonulása és a román csapatok kiutasítása között

1944. október 11-én Kolozsvárra bevonultak a szovjet csapatok. Aznap az Építőmunkások Szakszervezeti helyiségében több szociáldemokrata vezető találkozott, Jordáky Lajos is ott volt. Megegyeztek abban a kérdésben, hogy megalakítják és kibővítik a Szakszervezeti Tanácsot „mert most, hogy a hatóságok eltűntek Kolozsvárról, kell lennie egy olyan intézménynek, amely a munkásságot irányítsa”.³⁸

A Szaktanács elnöke Jordáky Lajos lett, tagjai Lakatos István, Bruder Ferenc, Veress Pál és más szakszervezeti vezetők voltak. A vezetőségben a szociáldemokraták mellé már az első napokban a kommunisták is csatlakoztak. A kolozsvári Szaktanács professzionális adminisztráció híján kvázi-állami/közigazgatási funkciót is ellátott.

³⁶ A legendák szerint „több mint baráti” viszony fűzte Jordáky feleségéhez, Nagy Máriához.

³⁷ Balogh, 1978, 369.

³⁸ Lakatos István: *Emlékeim*. II. kötet. Marosvásárhely: Alutus, 2007. 6.

Például megszervezte a helyreállítási munkálatokat, beindították a termelést a gyárakban, köztisztviselőket neveztek ki stb.

Ugyanezen a szakszervezeti ülésen került sor arra a jelenetre, amikor Jordáky Lajos kijelentette, hogy ő többé nem a szociáldemokraták, hanem a kommunisták között kíván politizálni.³⁹ Lakatos István haragosan kioktatta Jordákyt,⁴⁰ aki viszont ragaszkodott ahhoz, hogy ő kommunista. Lakatos arra figyelmeztette, hogy Jordákyt két éven belül ki fogják dobni a kommunista pártból. Profécijája utólag igaznak bizonyult.

Jordáky tehát a szakszervezeti múltjára való hivatkozással és a Szociáldemokrata Párton belüli baloldali ellenzék egyik vezető személyeként kér(het)te felvételét az észak-erdélyi Kommunista Pártba.⁴¹ A kommunisták ideiglenes vezetőségéből Jakab Sándor (aki 1943-tól 1944. október 9-ig illegalitásban volt) nem értett egyet ezzel a lépéssel, viszont Jordáky megszerezte a börtönből szabadultak beleegyezését. Jakab Jordákyt kriptokommunistaként a szociáldemokrata párton belül hagyta volna. Jordáky viszont úgy érvelt, hogy a megelőző évtized szakszervezeti vezetőjeként az egységfrontot propagálta, és leginkább ideológusként túlságosan eltávolodott a szociáldemokráciától; „már rég meggyőződéses kommunista”. Továbbá utalt arra, hogy éppen szociáldemokrata párttagságából következően nem ismeri a kommunista párt működési logikáját és szervezeti kereteit – annak ellenére, hogy eszmeileg egyre közelebb került a párthoz –, éppen ezért kéri felvételét, hogy immár teljes jogú kommunista legyen.⁴²

³⁹ Uo.

⁴⁰ „Szégyelld magad, Jordáky! – kiáltottam. Bárki más mondja ezt, elfogadom, de te a Szociáldemokrata Párt teoretikusa voltál tizenöt éven keresztül. Akkor hazudtál, vagy most hazudsz? A magam részéről meg vagyok győződve afelől, hogy ha nem a szovjetek, hanem az angolok jöttek volna be Kolozsvárra, nem súgott volna ilyesmit a lelkiismereted. Elmehetsz Jordáky, de ne feledd, amit mondok: téged két éven belül úgy kidobnak a Kommunista Pártból, mintha ott se lettél volna, mert te nem vagy, nem is leszel soha kommunista, csak egy örökké locsogó, zavaros fejű szociáldemokrata. De ide többet nem teszed be a lábad, az biztos.” In: Lakatos, 2007. 7.

⁴¹ Az észak-erdélyi Kommunista Párt rövid életű formáció volt. A bukaresti küldöttek megérkezéséig őrizte önállóságát, utána a bukaresti pártközpont alá tagozódott be.

⁴² Jordáky Lajos önéletrajza, 86. EME Kézirattár, JLH, II/21.

A párttagság megszerzésének procedúráját a Román Kommunista Párt észak-erdélyi küldötteinek október 20-át követő Kolozsvárra érkezése tette „hivatalossá”, Nicolae Goldberger⁴³ ugyanis Jordákyt még aznap (október 20-án), az elsők között felvette a Román Kommunista Pártba.⁴⁴

A szovjetek a bevonulásukat követően a helyi közigazgatási apparátust elsősorban a politikai hűség szempontja szerint alakították ki. Eszerint a város polgármestere Tudor Bugnariu, alpolgármestere pedig Demeter János lettek, mindketten kommunisták. A megye élére prefektus/főispáni rangban id. Teofil Vescant, alispánnak pedig Csögör Lajost nevezték ki. Id. Vescant aztán két hónap múlva a kommunista Vasile Pogăceanu váltotta a prefektusi székben.⁴⁵

A kinevezéseknél tehát elsősorban a politikai szempont dominált, a kiválasztottak nem rendelkeztek közigazgatási tapasztalatokkal. A szovjet bevonulást megelőző legfelsőbb szervet – az Erdélyi Magyar Tanácsot – a szovjetek lefejezték, a politikai prominens személyeket – így Mikó Imrét, Teleki Bélát, Vita Sándort, Demeter Bélát – elhurcolták, így csak a baloldali egyének maradtak a városban. Utóbbi hármat pár hónap múlva elengedték, így csak Mikó Imre tapasztalta meg a szovjet lágereket. Mindezzel a kolozsvári magyar kommunisták politikai és kulturális monopóliumot szereztek Észak-Erdélyben, és maguknak vindikálhatták „az erdélyi magyarság képviselőletének” jogát.

A szovjetek a szakszervezeteket is inkább kommunista kézben szerették volna látni, ezért elkezdték a régi szociáldemokraták eltávolítását. A Szakszervezeti Tanács kommunista elemekkel való feltöltése Jordáky tevékenységéhez köthető. Azt nem tudjuk, hogyan vélekedett arról, hogy számára ismeretlen illegalitásban élőkkel kell helyettesítenie a korábbi ismerőseit, a reformista szociáldemokratákat. Feltételezni lehet, hogy számára nem okozott gondot, mivel ekkorra már a kommunistákkal azonos radikális nézeteket vallott. Önéletírása

⁴³ Nicolae Goldberger/Goldberger Miklós (1904–1970) zsidó származású illegális kommunista. 1923-ban lépett be az RKP-be, a két világháború között egyszer Kolozs tartományi titkár is volt. 1944 végén fontos pozíciót töltött be, szinte mindig úton volt Bukarest és Kolozsvár között, az RKP KB bukaresti küldöttjének számított Kolozsváron.

⁴⁴ Az RKP bukaresti küldöttek kolozsvári ülésének jegyzőkönyve. ANIC, Fond CC al PCR, Colecția nr. 60, dosar 464, 275–276.

⁴⁵ Nagy – Vincze, 2003. 59.

szerint, habár a Szakszervezeti Tanács munkásegységfront alapon működött, „nehéz munkával” elérték, hogy a szakszervezetek vezetői pozícióba leginkább kommunisták kerüljenek.⁴⁶

Jordáky 1944. októberi eszméinek egy érdekes szeptétét jelentette a „szakszervezeti demokrácia”. Szerinte ez abban nyilvánult meg, hogy minden kérdésben – a vezetőség megválasztásától a legkisebb szakmai ügyekig – a tagok szabad vitát követő többségi szavazásával kell dönten.⁴⁷ Ez azt jelentette, hogy minden tag szavazati joggal rendelkezett, és azt gyakorolhatta. Egy mai kifejezéssel élve, Jordáky bázisdemokráciát kért.

A szakszervezetek nemcsak a napi adminisztrációval, hanem nagyon hamar a területi szuverenitás kérdésével is szemben találták magukat. Az egyik 1944 végi szakszervezeti gyűlésen megjelent Jordáky apja is, id. Jordáky Lajos, aki a Jordáky Nyomda tulajdonosa volt. Ő vetette fel azt a kérdést, „vajon nem hiba-e, az, hogy az észak-erdélyi szakszervezetek részt vesznek a bukaresti országos kongresszuson. [...] Erdély sorsát, csak a békeszerződések döntenek majd el véglegesen. Hátha mi kolozsváriak, mégis ahhoz a kisebbik részhez fogunk tartozni, amely Magyarországnak marad? De ha küldötteink már most megjelennek Bukarestben, a szövetségesek esetleg úgy értelmezik a dolgot, hogy a munkásság már döntött és Romániához akar tartozni”. A gyűlésen e kérdésben a szociáldemokraták többsége, s ifjabb Jordáky is arra az álláspontra helyezkedett, hogy a határkérdést úgyis a nagyhatalmak döntenek el, „a munkásság képviselőinek viszont ott kell lenniük Bukarestben, mert bármelyik országban győz a munkásosztály, az az egész világ munkásainak hasznára válik”.⁴⁸ A szakszervezeti csoportok tehát nem várták meg a békeszerződés aláírását, hanem már 1944 végén a bukaresti Országos Szakszervezeti Tanácsba integrálódtak. Ezekben az 1944 végi, 1945 eleji hónapokban három nagyobb politikai csoport alakította az észak-erdélyi politikai eseményeket.

Egyrészt a börtönből szabadult, nagyrészt magyar nemzetiségű kommunisták 1944. szeptember 24-én létrehozták az észak-erdélyi Kommunista Pártját, amelynek vezetőségét Simó Gyula, Nemes

⁴⁶ Lakatos, 2007. 68.

⁴⁷ A román–magyar megértés szellemében zajlott le a tanítók gyűlése. *Világosság*, 1944. október 28. 2.

⁴⁸ Lakatos, 2007. 47.

József, Veress Pál és az illegalitásból előjött Jakab Sándor irányították. Rövid életű politikai formációnak bizonyult, mivel október 20-án megérkeztek Kolozsvárra az RKP küldöttei, ifj. Teofil Vescan és Nicolae Goldberger. Nem ismert tényezők következtében ifj. Vescan átvette a vezetést, az önálló formációt pedig felszámolta. Ezt követően a „Kommunisták Romániai Pártja, Kolozsvár vidéke” névvel működtek. A kolozsvári kommunista csoport Bukaresthez való csatlakozása után az első tisztogatáson is túlelt,⁴⁹ így a vezetőségből a börtönből szabadult Nemes Józsefnek és Veress Pálnak távoznia kellett. Simó Gyula a vezetőség tagja maradt, ám a bukarestiek gyanúsán néztek rá, transzilvanistának és „magyar nacionalistának” tartották.⁵⁰ Tovább mélyítette a szakadékot, hogy sem Simó, sem Nemes, sem Veress nem igazán tudtak románul.

Egy másik csoportot a megmaradt szociáldemokraták alkották, akik, miután a bukaresti országos központba tagozódtak be, a későbbiek során létrehozták az RSZDP Magyar Bizottságát, amelynek elnöke Lakatos István lett. Jordáky nem szakította meg teljesen a kapcsolatát ezzel a csoporttal, sőt korábbi eszméivel összhangban együttműködésre szólította fel a szociáldemokratákat.⁵¹

A kommunisták és a szociáldemokraták mellett megjelent egy újabb csoport is, amely a két világháború közötti Magyar Dolgozók Országos Szövetségéből nőtt ki. Kolozsvár esetében érdekes, hogy a helyi csoport a MADOSZ brassói központjától függetlenül bontott zászlót. A kolozsvári szervezet október 22-i megalakulásakor még a „polgári” elemek⁵² és a régi madoszosok⁵³ együttesen alkották a vezetőséget.

A kolozsvári szervezet különállása nem tartott sokáig; Brassóból hamarosan Kolozsvárra érkezett a MADOSZ egyik alapító tagja, Bányai László. Egy újjászervező bizottsági ülésen éles vita folyt az

⁴⁹ Ezt az információt Jordáky is megerősítette önéletírásában. Szerinte a bukaresti küldöttek első dolga 1944. október végén a párttagok „verifikálása” volt. Jordáky párttagsága ekkor nyert megerősítést. Jordáky Lajos önéletírása, 86. EME Kézirattár, JLH, I/8.

⁵⁰ Nagy – Vincze, 2003. 66.

⁵¹ Székházat avattak a kolozsvári szociáldemokraták. *Világosság*, 1944. november 21. 3.

⁵² Kós Károly, Jancsó Elemér, Szabédi László.

⁵³ Szepesi Sándor szabó, Hadházi Samu hóstáti földész, Mezei Lajos, Fodor-Pataky Ádám.

„észak-erdélyi autonomisták” és a „brassói vonalat” követők között. Leginkább a területi szuverenitás kérdése jelentett vitapontot. Míg az autonomisták Erdélynek egy sajátos autonómiát kívántak – Kós Károly egyenesen az újjáegyesült Erdély önállóságát vetette fel –, addig a dél-erdélyi madoszosok a különállást a bukaresti politikai eseményekkel hozták összefüggésbe. Bányai László kijelentette, hogy „Észak-Erdély pillanatnyi helyzete pedig csak azért alakult így, mert még nem a román demokratikus erők vették át a hatalmat, hanem [...] a reakciós erők. [...] Észak-Erdély most olyan helyzetben van, hogy hozzákezdhet azokhoz az intézkedésekhez, melyeket az ODA (Országos Demokrata Arcvonal)⁵⁴ programja előír...”⁵⁵

A szovjetek kolozsvári bevonulásával párhuzamosan a bukaresti királyi kormány is intézkedett az észak-erdélyi területek további sorsát illetően. 1944. október 11-én hozta létre a román kormány a Felszabadított Erdélyi Területek Közigazgatásának Kormánybiztosságát (Comisariatul pentru Administrarea Regiunilor Eliberate din Transilvania). A kormánybiztos miniszteri rangot és felelősséget kapott, vezetői pozícióját pedig Iuliu Maniu unokaöccse, Ionel Pop látta el.

Ionel Pop 1944. október 12-én utasította „azokat a különböző hatóságokat, amelyek szervezeti és személyi kereteit előtte felállította, hogy menjenek be és rendezkedjenek be Kolozsváron”.⁵⁶ Így október 13-án a városba bevonult a prefektúra, az ügyészség, valamint kisebb katonai egységek és egy egész csendőrlégió is. Ekkor érkezett Kolozsvárra a nagyszebeni Ferdinand Egyetemről a román egyetemi küldöttség is.⁵⁷

Jordáky egyik első intézkedése az új hatalmi helyzetben egy kiáltvány megfogalmazása volt. Szaktanácsi elnökként 1944. október 15-én levélben fordult az észak-erdélyi Kommunista Párt Végrehajtó

⁵⁴ Országos Demokrata Arcvonal. A Román Kommunista Párt vezetésével az RSZDP, Petru Groza Ekészfrontja, az MNSZ és a Demokrata Zsidó Népközösség, valamint több kisebb társadalmi szervezetet (Népvédelmi Egyesület, Hazafiak Szövetsége) és a szakszervezetek koalíciója.

⁵⁵ A MADOSz harcos demokratái megalakították a Magyar Népi Szövetséget. *Világosság*, 1944. november 25. 2.

⁵⁶ Ionel Pop észak-erdélyi kormánybiztos két átirata Constantin Sănătescu miniszterelnöknek az észak-erdélyi magyarok internálásáról, valamint a kolozsvári egyetem átvételének kísérletéről. In: Nagy – Vincze, 2003. 151.

⁵⁷ Uo. 60.

Bizottságához, és három pontban jelölte meg az azonnali teendőket. Először is „demokratikus front” létrehozására hívta fel a kommunista pártot, a szociáldemokratákat, a demokratikus magyar néppártot,⁵⁸ a Nemzeti Parasztpártot (PNȚ) és a szakszervezeteket. Másodszer az Erdélyi Magyar Tanács (újja)alakítását propagálta, és végül harcot hirdetett a „román sovinizmus ellen”.⁵⁹

1944. október 21-én az immár Román Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt elhatározták, hogy a kolozsvári szervezeteik egységfrontot hoznak létre. Az ülésen Jordáky is felszólalt az RKP képviselőjében, felhívva a résztvevők figyelmét arra, hogy a kommunisták által kidolgozott tervezetet – amelyben Románia népeinek teljes egyenlőségét, a fasiszta maradványok eltüntetését, a földművesek és munkások szociális követelményeinek teljesítését, a háborús károk jóvátételét stb. követelték – tegyék meg az egységfront alapító okmányának.⁶⁰

A szovjetek kolozsvári bevonulása után, a baloldali csoportok szabad szervezkedésének lehetőségét kihasználva bukaresti mintára Kolozsváron is politikai koalíciót hoztak létre. Így 1944. október 21-én ifj. Teofil Vescan javaslatára megalakult az Észak-Erdélyi Demokratikus Bizottság. A bizottságot az RKP, a MADOSZ (MNSZ), az RSZDP, az Ekésfront és a Szakszervezeti Tanács alkották. Később ez a vezető szervezet csatlakozott a bukaresti ODA-hoz. 1944. november 27-én végül létrehozták az ODA Kolozsvári Bizottságát, amellyel egy tartományi, Bukaresttel hol szorosabb, hol lazább kapcsolatban álló szövet hoztak létre.⁶¹

Két héttel a szovjet bevonulás után, 1944. október 29-én tartották Kolozsváron a baloldali pártok az első, nagyobb tömegeket megmozgató népgyűlést, amelynek célja az ODA Észak-Erdélyi Bizottsága támogatásának és legitimitásának demonstrálása volt. A gyűlésen Jordáky nagyszámú munkás előtt beszélt. Már korábban is

⁵⁸ Ennek a politikai formációnak a kilétét homály fedi. Nem tudjuk, Jordáky mire gondolhatott.

⁵⁹ Molnár Gusztáv: Örendelkezési törekvések az „észak-erdélyi köztársaság idején”. In: Bíró Gáspár – Hamberger Judit – Molnár Gusztáv – Szilágyi Imre – Tóth István: *Autonómia és integráció*. Budapest: Magyar Szemle-Magyarországért Alapítvány, 1993. 113.

⁶⁰ A kommunisták és szociáldemokraták egységkormány. *Világosság*. 1944. október 26. 2.

⁶¹ Nagy – Vincze, 2003. 70.

felszólalt szakszervezeti, párt- és munkásművelődési gyűléseken, nagy tömeg előtt viszont itt szerepelt először.⁶² Beszédében támadást intézett az általános „reakció” ellen. Szerinte 1940–44 között a magyar munkásság kiállt a román munkások mellett, most pedig „önmagunk számára fogjuk a demokrácia megvalósítását kiharcolni”. Továbbá azt is kijelentette, hogy a kommunista párt azt akarja, minden nemzetiség szabadon élhessen: „Csak akkor lehet igazán boldog ez a föld, ha a szabad demokrácia jelképéül egymás mellett lenghet a vörös, a román és a magyar lobogó”.⁶³

Ekkor szerzett népszerűsége következtében az RKP Észak-Erdélyi titkársága ezt követően Jordákyt bízta meg a népgyűlések szervezésével és az azokon való szónoklással.⁶⁴

1944. november elejétől Észak-Erdélyben sajátos helyzet alakult ki. A front mögött megjelentek azok a román félkatonai szervezetek, amelyeket együttes néven Maniu-gárdáknak neveztek, de ez valójában több csoport gyűjtőneve volt (köztük a valóban Maniu Gárda nevű, Gavril Olteanu vezette egység, amely Brassótól Gyergyószentmiklósig dúlta végig a vidéket, ahol a helyi szovjet városparancsnok feloszlatta). A Maniu-gárdák (a román kommunista sajtó minden gyilkosságot a gárda nyakába varrt, ezzel is igyekezve lejáratni Maniut), a román csendőralakulatok és katonai egységek összesen 188 civil halálos áldozatot követelő atrocitásokat követtek el.⁶⁵ Az atrocitásokra hivatkozva a Vörös Hadsereg 1944. november 12-én kiutasította az észak erdélyi területekről a már berendezkedő román katonai közigazgatást, és a spontánul szerveződő Maniu-gárdák felszámolására szólított fel.⁶⁶

A román adminisztráció kiutasítása után a területen szovjet katonai közigazgatás lépett életbe. Ez a gyakorlatban azonban azt jelentette,

⁶² Jordáky Lajos önéletírása, 87. EME Kézirattár, JLH, I/8. Vö: Interjú Csucsuja Istvánnal. Készítette: Antal Róbert-István, Kolozsvár, 2018. január 20. Csucsuja szerint Jordáky „született szónok volt, beszédei alatt örvengött a tömeg”.

⁶³ Az elmaradt főtéri nagygyűlés helyett a város öt különböző helyén tartott népgyűlést a kolozsvári demokraták egységfrontja. *Világosság*. 1944. október 31. 1.

⁶⁴ Jordáky Lajos önéletírása, 98. EME Kézirattár, JLH, I/8.

⁶⁵ A Békeelőkészítő bizottság összefoglaló jelentése. MNL OL, XIX-j-1-k 60. doboz.

⁶⁶ A romániai Szövetséges (szovjet) Ellenőrző Bizottság átírata Sănătescu miniszterelnöknek a román közigazgatás kiutasításáról. In: Nagy – Vincze, 2003. 185–186.

hogy a helyi adminisztratív egységekben (városokban, falvakban) a megbízhatónak tartott, baloldali elemek (leginkább a kommunisták és szövetségeseik) szervezték meg a közigazgatást, és ezt utólag a szovjet hadvezetés jóváhagyta.⁶⁷ A régió etnikai összetételéből következőleg adódik a közigazgatás „magyar jellege”, mivel a munkáspártok legalább 60, ha nem 70 százalékát magyar nemzetiségűek alkották. Az észak-erdélyi szervek rendeleti úton előírták, hogy vegyes nemzetiségű területeken a nemzetiségek számaránya szerint kell az adminisztrációt létrehozni.

Jordáky ebben az új helyzetben írhatta naplójába az alábbi mondatokat: „*A Szovjetunió mentett meg minket. Segítsük tehát a Vörös hadsereget munkával és barátsággal. Építsük fel a mi országunkat. A magyar és román munkások, parasztok és kisemberek szabad hazáját.*”⁶⁸ Azt nem tudni, hogy a „megmentést” Jordáky mire értette. Az első felszabadításra a „magyar uralom alól”, vagy pedig a második felszabadításra „a román sovinizmus alól”? Vagyis 1944. október 11-re gondolt-e, vagy pedig 1944. november 8-ra? Valószínű, hogy inkább az utóbbira, mivel igen hamar csalódott a „román demokráciában” a különböző bukaresti jogfosztó intézkedéseket látva. 1944. november 7-én Jordáky a városparancsnoknak tolmács segítségével megköszönte Kolozsvár „felszabadítását”, valamint azt is közölte, hogy a kolozsvári munkásság megköszerezett erővel fog a vasutak újjáépítéséért dolgozni.⁶⁹

Az „észak-erdélyi köztársaság” öt hónapja

Kolozsváron 1944. november 8-án id. Teofil Vescan prefektus – mint már említettem – falragaszokon közölte, hogy „Észak-Erdély felszabadított része és így Kolozsvár municípium, s Kolozs megye a megszállt szovjet hadsereg közigazgatása alá kerül”.⁷⁰ Ugyanezzel a rendelettel előírta a termelés beindítását, az újjáépítő munkálatok

⁶⁷ Uo. 71.

⁶⁸ Jordáky Lajos: Naplók 1933–1974. EME Kézirattár, JLH, I/2. 1944. december 5.

⁶⁹ Fokozott teljesítményre tett fogadalmat a kolozsvári munkásság. *Világosság*, 1944. november 9. 3.

⁷⁰ Id. Teofil Vescan Kolozs megyei főispán 796/1944. számú rendelete a szovjet katonai közigazgatás bevezetéséről. In. Nagy – Vincze, 2003. 172–173.

elkezdését és megtiltotta az áruk kivitelét Észak-Erdélyből. Továbbá elrendelte a lakosság összeírását is.⁷¹

A közrend biztosítását az újonnan létrehozott néprendőrségek látták el. A nagyobb városokban főleg szervezett munkásokból, politikailag megbízható kommunista és szociáldemokrata párttagokból hozták létre ezeket a testületeket. Kolozsvár esetében a városi őrség beolvadt az újonnan létrehozott rendőrségbe. Vezetője Pojghi Nicolae⁷² lett, míg kiképzőtisztnak Jordáky Lajos öccsét, Jordáky Bélát tették meg, aki a magyar honvédség tartalékos tisztje volt. Felszerelésük hiányos fegyverzetből állt, egyenruhájuk nem volt, csak egy vörös karszalag. Vegyes lakosságú területeken természetesen a néprendőrség is többnemzetiségű lett.⁷³

Az észak-erdélyi adminisztratív különállás alatt, 1944 novemberre és 1945 márciusa közötti a kétnyelvűséget Kolozs megye prefektusa, Vasile Pogăceanu egy 1945. február 10-én közzétett rendelettel szabályozta. A rendelet kimondta, hogy „Kolozsvár és Kolozs megye területén a hivatalos nyelv, mind a román, mind a magyar nyelv”.⁷⁴ Továbbá előírta, hogy a közigazgatás lehetőleg mindkét nyelvet beszélő egyénekből álljon, és összetételében tükrözze a nemzetiségi arányokat. Ekkor monosodott meg az a gyakorlat is, hogy mind a magyar, mind a román, mind pedig egy vörös zászló lobogott a középületeken. A későbbiekben viszont a zászlóhasználat is vitákra adott okot a kommunisták között.

A szovjet katonai közigazgatás alatt a baloldali pártok a koalíciós logikát követve 1944. december 1-én létrehozták az ODA Észak-Erdélyi Központi Tanácsadó Testületét. A negyvenhat fős testület elsősorban az RKP, RSZDP, a Szaktanács, az MNSZ, az Ekésfront, a Hazafiak Szövetsége, a Demokrata Zsidó Népközösség és a Népvédelmi Egyesület jelöltjeiből állt, és tizenkét helyet biztosítottak a nem baloldali román szerveződésnek, a Román Demokrata Szövetségnek, ám az nem vett részt ebben.⁷⁵ A Központi Tanácsadó

⁷¹ Az összeírás eredménye: Kolozsvár összlakossága 73.000 fő, amelynek 83,5 százaléka (61.000) magyar nemzetiségű, 11 százalék román, zsidó nemzetiségű egyént pedig 900-at írtak össze. In: Hetvenháromezer lakosa van jelenleg Kolozsvárnak. *Világosság*, 1944. december 10. 1.

⁷² Volt kommunista diák, akít 1943-ban a magyar hatóságok letartóztattak.

⁷³ Nagy – Vincze, 2003. 73.

⁷⁴ Uo. 77.

⁷⁵ Uo. 79.

testület hat szakbizottságot is alakított, közigazgatási, jog- és igazságügyi, pénzügyi, vallás- és közoktatásügyi, gazdasági, munka- és közegészségügyi jogkörökkel. Voltaképpen tehát egy tartományi szintű kormányzás alapjait fektették le, azonban a hatóság hatásköre Kolozsvárra és környékére korlátozódott, és mint a nevéből is látszik, csupán javaslattevési, véleménynyilvánítási jogkörrel rendelkezett.⁷⁶

Jordáky Lajos mint pályája felívelő szakaszában lévő kommunista politikus természetesen az RKP-t képviselte ebben a testületben. Mint ilyen vett részt az ODA Központi Tanácsadó Testület ülésein, a szakszervezeti, egyetemi és más tömeggyűlések mellett. Nagy munkabírással vetette bele magát a napi ügyintézésbe. „Reggeltől estig dolgozott, igyekezett tartani a vonalat és lefaragni a túlzásokat. Most az egyszer jól jött a szelídsége, az, hogy igyekezett mindenkinek a szája íze szerint beszélni.” – emlékezett vissza Lakatos István.⁷⁷

Érdekes Jordáky álláspontja az egyik összejöveten. 1944. december 7-én a gazdasági bizottsági ülésen a román nemzetiségű tagok a Romániával való szoros kereskedelmet, gazdasági összefogást óhajtották. Jordáky viszont azt propagálta, hogy a közlekedés helyreállítása után az Alfölddel, Magyarországgal való kereskedelmet szervezzék meg.⁷⁸ Vagyis ebben a kérdésben inkább a magyar álláspontot támogatta a „bukaresti vonallal” szemben.

1944 decemberében a Központi Tanácsadó Testületben felmerült, hogy össze kellene hívni „Észak-Erdély parlamentjét”. 1945. február 10-én Jordáky a Központi Tanácsadó Testület ülésén kijelentette, hogy a román–szovjet fegyverszüneti szerződés világosan határozott Észak-Erdély kérdésében. Azonban „*amig nincs őszinte demokrácia Romániában, a román közigazgatást ide nem terjeszthetik ki*”. A továbbiakban pedig azzal folytatta: „*ez nem a mi álláspontunk, ez az Országos Demokrata Arcvonal álláspontja, ez a román munkásság álláspontja is. Abban a pillanatban, amikor az ODA kerül kormányra, megváltozik a helyzet és Észak-erdély kérdése újra napirendre kerül. De ez esetben is Románia kormánya nem adja, nem küldi ide a közigazgatást, hanem csak kiegészíti a meglévőket. Tehát a*

⁷⁶ Uo. 80.

⁷⁷ Lakatos, 2007. 15.

⁷⁸ Észak-erdély kérdéseiről folyik a vita a Központi Tanácsadó Testületben. *Világosság*, 1944. december 8. 4.

*közigazgatást itt nekünk kell megszervezni!*⁷⁹ Vagyis Jordáky úgy képzelte a jövőt, hogy Észak-Erdélyben létre kell hozni egy saját közigazgatást az itt maradt baloldali és polgári elemekből. Valószínűleg abban az illúzióban élt, hogy ez az adminisztratív különállás hosszú időszakot ölel majd fel, és csak a bukaresti belpolitikai változások után – Bukarestben is „demokrata” kormány kerül hatalomra – terjesztik ki a román szuverenitást az észak-erdélyi területre. Azonban addig az észak-erdélyi közigazgatás már bizonyította hozzáértését, sőt népszerűvé vált, ezért tartományi, autonóm „kormányzatként” a helyén maradt volna.

Az ODA észak-erdélyi konferenciájára 1945. február 12–15. között került sor, a román kormányválság kellős közepén. Ekkor ugyanis Bukarestben fegyveres összetűzéseket provokált ki az RKP a Rădescu tábornok vezette katonakormányval szemben, mivel az RKP azt követelte, hogy az mondjon le, és adja át a helyét egy ODA-kormánynak. Az RKP bukaresti küldötte, Nicolae Goldberger figyelmeztette az ODA-konferenciára egybegyűlteket, hogy a „román reakciós elemek” szabotázsja folytán a 11 megye találkozásán több a magyar küldött, mint a román, s ezzel a ténnyel kapcsolatban leszögezte: „Éppen ezért most a demokráciáért vívott küzdelemben a magyar küldöttek a harc oroszlánrésze.”⁸⁰

1945. február 13-án „általános helyeslés és szünni nem akaró taps” közepette Jordáky beszédet mondott a Központi Tanácsadó Testület kongresszusán. Beszédében legelőször a munkásegységfrontot méltatta. Kitért az erdélyi földkérdésre is, szerinte nem szocializálni kell, hanem földosztással az ipar és a kereskedelem fellendítéséhez kell hozzájárulni. Beszédét végül az észak- és dél-erdélyi menekültek (internáltak) ügyével fejezte be, mielőbbi megoldását követelve a szerinte tarthatatlan helyzetnek.⁸¹

A tanácskozáson két heves vitát kiváltó kérdést is tárgyaltak: a kolozsvári egyetem ügyét és a területi szuverenitás kérdését. Két csoport alakult ki, az autonomistáké és a „bukaresti vonalat követők”-

⁷⁹ A Központi Tanácsadó Testület lelkesedéssel tette magáévá a bukaresti munkáshatározatokat. *Világosság*, 1945. február 11. 5.

⁸⁰ Balogh Edgár: *Férfimunka*. Budapest: Magvető, 1986., 39. Vö: Kolozsvár népe ma délután 4 órakor a Szabadság-téren tüntet az Országos Demokrata Arcvonal programjéért. *Világosság*, 1945. február 15. 1.

⁸¹ „A földosztást örömmel köszöntjük azért is, mert az a román és magyar földműves közeledését jelenti”. *Világosság*, 1945. február 14. 3.

é. Például az autonomisták véleménye a szuverenitás kérdésében az alábbiak szerint körvonalazódott: „a szuverenitást a békeszerződés megkötéséig a fegyverszünetet aláíró hatalmak, s Szovjetunió, az Egyesült Államok, Nagy Britannia és Románia egyetemlegesen birtokolják és Malinovszky tábornagy ezt a szuverenitást az ő nevükben gyakorolja”.⁸² A „bukarestiek” nézőpontját pedig ifj. Teofil Vescan ismertette, amikor kijelentette, hogy a terület „nem pazarolhatja drága idejét szubtilisnál szubtilisebb jogi definíciókra”. A továbbiakban pedig kijelentette, hogy „a Vörös Hadsereg nem a főhatalmat gyakorolja Észak-Erdélyben, hanem helyesen: a közigazgatás ellenőrzését gyakorolja a fegyverszüneti szerződés aláíróinak nevében”. A kérdést az RKP KB bukaresti küldötte, Nicolae Goldberger zárta, aki még azt is hozzátette, hogy „a szovjetek ezt az ellenőrzést is csak ideiglenesen gyakorolják”.⁸³ Mint látszik, a két csoport között a lényegi kérdés az volt, hogy Észak-Erdély fölött ki rendelkezik szuverenitással. Az autonomisták szerint a szovjetek, míg a „bukarestiek” szerint eleve Románia, csak egy sajátos helyzet miatt ideiglenesen a Vörös Hadsereg ellenőrzése – de nem szuverenitása – alá került az észak-erdélyi terület.

Végül az ODA Központi Tanácsadó Testületének konferenciája létrehozta az ODA Észak-erdélyi (Központi) Végrehajtó Bizottságát is, amely ténylegesen egy autonóm kormány csírát jelentette. A „kormány” élén mint társelnökök ifj. Teofil Vescan és Jordáky Lajos állottak. „Közöttem és Teofil Vescan között igen szoros, baráti volt a kapcsolat, mivel ugyanabban a házban laktunk és naponta találkoztunk” – nyilatkozott utólag Jordáky.⁸⁴ A konferenciát lezáró beszédekben Jordáky Lajos, ifj. Teofil Vescan és Nicolae Goldberger azt hangsúlyozták, hogy „a konferenciának nemcsak politikai, gazdasági és kulturális jelentősége volt, hanem egy új kormányzatnak a megindulását is jelenti”.⁸⁵ A „minisztériumokat” a tizenegy szakosztály alkotta, amely a már meglévő Központi Tanácsadó Testület hat szakosztályából nőtt ki. A vezetőséget Jordáky és Vescan mellett alelnök pozícióban Lakatos István és Nicolae Moldovan

⁸² Nagy – Vincze, 2003. 89.

⁸³ Nem dönthetnek nélkülünk sorsunkról. *Világosság*, 1945. február 14. 1.

⁸⁴ Jordáky Lajos kihallgatási jegyzőkönyve 1953. január 24-ről. ACNSAS, Fond Panal 000217, dosar 1, 94.

⁸⁵ Északerdély vármegyei egységes közigazgatást sürgetnek. *Világosság*, 1945. február 15. 1.

alkotta, míg a „kormány” titkára – aki leginkább a bukaresti kapcsolatokért felelt, mivel az RKP bukaresti küldöttje volt – Nicolae Goldberger lett. A Végrehajtó Bizottságnak a fent nevezettekén kívül Balogh Edgár, Demeter János, Neumann Jenő, Tudor Bugnariu, Vasile Pogăceanu, Pavel Bojan, Gheorghe Timofi, Victor Pocol, Hedvig Medrea voltak a tagjai Kolozsvárról, míg más észak-erdélyi megyék egy-egy vezetőt delegáltak ebbe a testületbe.⁸⁶

Ugy vélem, Jordáky akkori gondolkodását jól példázzák az alábbi sorok, amelyek Erdei Ferenchez 1945 elején írott leveléből származnak: *„Kimondhatatlanul örvendek [...] annak, hogy az ország vezetése a ti, illetve a mi kezünkbe került. Talán a magyar nép is megkezdheti most igazi történetének tettekkel való megírását. Remélem, hogy legkésőbb márciusban alkalmam lesz felmenni hozzátok. Demeter Béla egyelőre hozzátok megy. Egyelőre természetesen, mert rá itt is szükség lesz. S reméljük, amikor hívjuk vissza is fog jönni közénk. A viszontlátásig és ölel és sok sikert kíván egész népünk érdekében barátod, Lajos”*.⁸⁷ A sorokból kicseng annak a reménye, hogy a hatalmi helyzetbe jutott észak-erdélyi magyar baloldaliak a saját víziójuk szerint elkezdhetik az erdélyi magyarság jövőjének az építését is a társadalmi emancipatorikus törekvések mellett. Jordáky sorait a „vakhit” jellemzi, mivel a szovjetek jelenlétéről egy szót sem szólt, az általuk elkövetett atrocitásokat nem említette.⁸⁸ Valószínű, hogy a cél – a szocializmus – felülírta a különböző morális dilemmáit, és a „proletárdiktatúrát” is elfogadta mint a célba jutás eszközt.

1945. február 24-én Nicolae Goldberger javaslatára az RKP helyi vezetősége úgy döntött, Jordáky népszerűsége túl nagy ahhoz, hogy csak a Szakszervezeti Tanács elnöke és egyben az ODA Észak-Erdélyi VB társelnöke legyen, ezért Jakab Sándor helyett az RKP kolozsvári városi titkárának nevezték ki. Ez a funkció (politikai titkár) a kommunista pártok szervezési elvét tekintve helyi szinten a legjelentősebb volt. Jordáky ezt kezdetben visszautasította, arra hivatkozva, hogy nem dolgozott eleget a KP-n belül, nem ismeri

⁸⁶ Nagy – Vincze, 2003. 91.

⁸⁷ Jordáky Lajos levelei Erdei Ferenchez. Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára, Ms 5824/ 118-119.

⁸⁸ Pár nappal a szovjet hadsereg kolozsvári bevonulása után több ezer civilt (köztük fontos vezető politikusokat is, például Mikó Imrét vagy Járosi Andort) egyetlen éjszaka alatt elhurcolták és a Szovjetunió lágereibe szállították.

működésének lényegét. Goldberger állítólag megnyugtatta, hogy ők majd megadják a segítséget számára.⁸⁹

A Központi Tanácsadó Testület utolsó, 1945. február 28-i ülésén Jordáky felvetette a Testület feloszlását, mivel céljukat elérték, létrehozták a Központi Végrehajtó Bizottságot. Jordáky javaslatát elfogadták, és megszüntették a testületet.⁹⁰

Mielőtt azonban a létrehozott „minisztériumok” munkához láthattak volna, Bukarestben és az ország életében gyökeres fordulat következett be. Egy bukaresti fegyveres tüntetés után – a kommunisták provokálták az összetűzést –, 1945. február 27-én Bukarestbe érkezett a szovjetek teljhatalmú biztosa, Andrej Visinszkij, aki Nicolae Rădescu tábornok, kormányfő eltávolítását követelte, helyette pedig ODA-kormány kinevezését Petru Groza vezetésével. Miután a román király vonakodott ezt a lépést megtenni, Visinszkij 1945. március 5-én fenyegetően kijelentette, ha a király nem Petru Grozát nevezi ki miniszterelnökké, akkor nemcsak Észak-Erdélyt veszítik el végérvényesen, hanem: „nem felelhetek azért, hogy Románia, mint független állam fennmaradjon”.⁹¹ A kormányválság következtében a király rákényszerült Petru Groza kormányfővé való kinevezésére, cserébe Sztálin 1945. március 8-i táviratában engedélyezte Grozának, hogy Észak-Erdélybe ismét bevonulhasson a román közigazgatás.⁹²

A román adminisztráció kolozsvári visszatérésének ünnepélyes aktusa az 1945. március 13-i „kihelyezett kormányülés” volt. A kormányülést követően a kolozsvári Fő téren nagy tömegeket megmozgató gyűlést tartottak. A kormány tagjai mellett Mihály román király, Visinszkij, a román és a szovjet hadsereg több tisztje, valamint a kolozsvári ODA vezetősége helyezkedtek el a dísztribünön. Ezen az 1945. március 13-i gyűlésen az ODA Észak-erdélyi VB nevében Jordáky üdvözölte a visszatérő román közigazgatást. A szokásos lózungok – dicsőség a Vörös Hadseregnek, Sztálinnak stb. – mellett Jordáky beszédének több kritikus pontja is

⁸⁹ Jordáky Lajos önéletrajza, 102. EME Kéziratár, JLH, I/8.

⁹⁰ Az Észak-erdélyi Végrehajtó Bizottság a román–magyar együttműködés alapján lép harcba a sovinizmus ellen. *Világosság*, 1945. március 3. 3.

⁹¹ Rădulescu-Zoner, Șerban–Buşe, Daniela–Marinescu, Beatrice (szerk.): *Instaurarea totalitarismului communist în România*. Bucureşti: Editura Cavallioti, 1995. 68.

⁹² Orosz–román fegyverszüneti szerződés. 1945. 10–11.

volt. Legelőször a régió sajátos státuszát hozta fel, amikor így szólt: *„Egy sokat szenvedett országrész nevében beszélünk, amely több mint két évszázada mindig csak tartomány, mindig csak mások eszköze volt. Két sokat szenvedett nép jött itt össze, amely pontosan öt hónap óta – a dicsőséges Vörös Hadsereg felszabadítása óta – tudja, hogy mit jelent a szabadság, mit jelent az, amikor mindenki a saját nyelvén beszélhet, mindenkinek nemcsak joga, de kötelessége részt venni a közélet vezetésében.”*⁹³ Mint látható, Jordáky beszédében nemcsak az 1940–44 közötti magyar, hanem az azt megelőző román adminisztráció számlájára is írta Erdély „gyarmati” kezelését, az erdélyiek véleményének semmibe vételét. Az öt hónapra való utalás is inkább 1944. november 12-re – vagyis a román közigazgatás kiutasítására – vonatkozott.

A továbbiakban az elmúlt öt hónap teljesítményeit sorolta fel, így *„Észak-Erdély dolgozó rétegeit három kérdés foglalkoztatta az utóbbi hónapokban: a rend, a gazdasági élet talpraállítása, és a magyar és román nép közötti békés együttélés megvalósítása. S most büszkén mondhatjuk: a rendet biztosítottuk, nem csendőrszuronyokkal, nem szigurancákkal és nem ostromállapottal, hanem a dolgozó tömegek fegyelmével, öntudatával és közülünk való és általunk vezetett néprendőrséggel. Pénz nélkül, elegendő gazdasági eszközök nélkül, étlen és szomjan dolgozva helyreállítottuk a hitlerista hóhérok és nyilas bérenceik által szétrombolt vasutainkat és üzemeinket. Nehezen bár, de biztosítottuk gazdasági életünk egyensúlyát.”* Beszédében érdekes pont, hogy a magyar adminisztráció – „csendőrszuronyok” – mellett a román közigazgatást, az azt Erdélyben megtestesítő Szigurancát és az ostromállapotot is bírálta.

Jordáky kitért a Groza-kormány megalakulására is, amelytől azt remélte, hogy szavatolni fogja a közigazgatási különállás alatt megszerzett jogokat. Mint mondotta, *„meg vagyunk győződve, hogy az új kormány egy új történelmi korszak megindulását jelenti Románia életében. Meg vagyunk győződve, hogy az új kormány az első, amely nem tartományt lát bennünk, hanem önmagával szabadon rendelkező, önmagát saját intézményein és közigazgatásán át igazgató országrész”. A „nem tartomány” és az „önmagával szabadon*

⁹³ A beszédet az eredeti, tulajdonában lévő kézirat alapján Molnár Gusztáv közölte. A mór megtette kötelességét, a mór mehet... *Magyar Nemzet*, 1988. szeptember 6. 4.

rendelkező országrész” jelzők igencsak sérthették egyes román kormánykörök fülét.

Végül pedig a románok és a magyarok erdélyi közös sorsáról beszélt; szerinte a Groza-kormány intézkedései hozhatják el a békés együttélést. „Tudjuk – mondta Jordáky –, hogy az új kormány az első a modern Románia történetében, amely az összes itt élő népek részére egyenlőséget hirdet és biztosít. Tudjuk, hogy ez a kormány nemcsak, hogy tiszteletben tartja demokratikus intézményeinket és közigazgatásunkat, hanem támogatja és erősíti azokat. A kormány a mi kormányunk, hisz tagjainak egy része börtönökben és internáló táborokban élt együtt azokkal a magyar harcosokkal, akik ugyanazokért az eszmékért harcoltak, amelyekért ők.” Beszédét „Horea és Dózsa népére” való felkiáltással, valamint a Vörös Hadsereg méltatásával zárta, „amely öröködi a román–magyar nemzetiségi egyenlőség felett.”

Az ünnepélyes kormányülés után az észak-erdélyi baloldaliak több memorandumot nyújtottak át a kormánynak. Az egyik memorandumban egy különleges közigazgatási hivatal felállítását vetették fel, amely speciális észak-erdélyi ügyekkel foglalkozott volna. Továbbá meghatározták ennek az összetételét is; a memorandumot összeállítók szerint ez a hivatal az ODA Észak-Erdélyi VB tagjaiból állott volna. Emellett a létrejött intézményeket, valamint a demokratikusan kialakult községi, városi, járási és megyei önkormányzatokat teljes mértékben meg szeretnék tartani. A memorandumban kényelvűséget is kértek, azokban a közigazgatási egységekben pedig, ahol a magyarok száma meghaladta az ötven százalékot, magyar közigazgatási vezetőt szerettek volna a vezetőségben látni.⁹⁴

Az észak-erdélyi autonomistáknak nagyon hamar csalódnuk kellett. A Groza-kormány és adminisztráció 1945. márciusi visszatérte után a román kormánykörök és a közvélemény is úgy vélte, hogy ezzel együtt a határkérdés is megoldódott. Így ennek következtében a bukaresti központi kormányzat szinte teljes egészében lecserélte a szűk öt hónap alatt kialakult, alulról fölfelé építkező észak-erdélyi önkormányzatokat. A román közigazgatás 1945 márciusa és júniusa között rendezkedett be véglegesen Észak-Erdély területén. 1945 júniusában az egész területre kiterjesztették a hatályos román

⁹⁴ Nagy – Vincze, 2003. 93.

törvényeket. Az „észak-erdélyi köztársaság” egyik leglátványosabb intézkedése, a kétnyelvűség is visszaszorulóban volt. Az utcákról, a városokból, a hivatalokból heteken belül eltűntek a kétnyelvű feliratok.

A Groza-kormány észak-erdélyi berendezkedésével megsértette azt az 1945. március 12-i belügyminiszteri rendeletet is, amely arról intézkedett, hogy Észak-Erdélyben a helyén kell maradjon a már kialakult közigazgatás és a rendőrség is. Teohari Georgescu kommunista belügyminiszter arra is felhívta a hatóságok figyelmét, hogy a visszatért adminisztratív egységekben biztosítani kell a nemzeti egyenlőséget és nemzeti arányszámot is a hivatalokban.⁹⁵ Ezzel ellentétben a Kolozsvárra visszatért adminisztráció egyik első intézkedése a kolozsvári rendőrfőnök⁹⁶ lecserélése és a román királyi diktatúra alatti korszak városi Siguranța-vezetőjének⁹⁷ a visszahelyezése volt.⁹⁸

A bukaresti vonal végső győzelmét az ODA Észak-Erdélyi VB (ön)feloszlatása jelentette. 1945. június 15-én Kolozsvárra utazott Vasile Luca (Luka László), s egy gyűlés keretében megindokolta, hogy „a bizottság által kitzűzött különleges célokat elérték”. Vagyis miután Bukarestben létrejött a kommunisták által dominált kormány, Észak-Erdély különállását, sajátosságait jelképező különleges bizottságra többé semmi szükség nem volt.⁹⁹

Jordáky politikai tevékenysége a pártból való kizárásáig (1945 márciusa – 1946 márciusa)

Jordáky Lajos aktivitását a Román Kommunista Párton belül betöltött pozíciói határozták meg. A pártba történt belépése óta az ODA Észak-erdélyi VB társelnökeként leginkább a tömegek előtt örvendett nagy népszerűségnek. Mint a társadalmi emancipációt célul kitzűző politikus komolyan gondolta a „dolgozók érdekében” végzett munkát. Vagyis ahelyett, hogy a párt vezető szerepét elfogadta, a

⁹⁵ Észak-erdély demokratikus közigazgatása és néprendőrsége a helyén marad. *Világosság*, 1945. március 12. 1.

⁹⁶ Pojghi Nicolae

⁹⁷ Pop Leontin Siguranța-főnök

⁹⁸ Csucsuja István interjú, 2018.

⁹⁹ Nagy – Vincze, 2003. 98.

lenini „élcsapat” dogmáját magáévá tette volna, a szocializmus megvalósítását inkább a tömegek megnyerésével, mozgósításával próbálta elérni.¹⁰⁰

A kommunisták kolozsvári vezetőségében két frakció körvonalazódott. Egyrészt a börtönből 1944 szeptemberében szabadultak csoportja – Simó Gyula, Nemes József és Veress Pál –, amelynek tagjai Jordáky szerint csak a börtönviselt illegalistákban bíztak. A párt másik pólusát Jakab Sándor képviselte, aki elkerülte az 1941-es „nagy lebukást”. A „börtönfrakció” és a mindvégig szabad „illegalisták” az új helyzetben is úgy viselkedtek, mint a korábbi években az illegalitás körülményei közepette. Hétköznapjaikat leginkább a konspiráció, az intrika, a titkos találkozók határozták meg.

Jordáky kezdetben egyik frakcióhoz sem csatlakozott, azonban már korán rámutatott a közte és a többi kommunista közötti nézetkülönbségre. Míg Jakab és Simó a kommunista pártot egy szűk csoport – a lenini élcsapat szellemében – gyülekezetének hitték, addig Jordáky irodát nyitott és fogadóórákat tartott a különböző kolozsvári üzemekben.¹⁰¹

Mint említettem, 1945 februárjában Jordákyt a kolozsvári RKP politikai titkárának nevezték ki Jakab Sándor helyett. A városi titkárságon Jordáky Pop Mişuval¹⁰² tudott jól együttműködni, és – ahogy visszaemlékezett – a tartományi vezetésből Goldberger – aki általában úton volt – vagy őt helyettesítve „Filu”, ifj. Teofil Vescan sietett a segítségére. A későbbiekben ez az egyik fontos vádpontnak bizonyult ellene, mivel Jakab Sándor a „Vescan–Jordáky” frakció (vagyis az autonomisták) pártellenes tevékenységére hivatkozva kérhette Jordáky eltávolítását pártfunkcióiból, majd kizárását a Román Kommunista Pártból is.

Jordáky hamar hatásköri vitába bonyolódott Jakabbal. Például az utóbbi magának tartotta fenn a szovjetekkel való kapcsolattartást, valamint a bukaresti küldöttekkel való kommunikációt is.¹⁰³ Ezen nem kell csodálkozni, mivel Jakab tapasztalt illegalista volt, tisztában volt a reális erőviszonyokkal, és a fontosabb kapcsolatokat magának

¹⁰⁰ Balogh Edgár hozzászólása a Jordáky-ügyhöz. *Igazság*, 1957. október 10. 1.

¹⁰¹ Jordáky Lajos önéletírása, 88. EME Kézirattár, JLH, 1/8.

¹⁰² Az egyik 1943-ban letartóztatott román diák.

¹⁰³ Jordáky Lajos önéletírása, 92. EME Kézirattár, JLH, 1/8.

foglalta le. Jordáky pedig mint „friss” kommunista még csak kereste a helyét a pártban.

Jakab Sándor azért is indíthatott később ellentámadást a „frakciósok” ellen, mivel a bukaresti pártvezetésben nagyhatalmú támaszra talált Vasile Luca (Luka László) személyében.¹⁰⁴ Jordáky szerint „mi hiába próbáltuk Lukát informálni, számára csak Jakab létezett, csak az ő véleményére adott”.¹⁰⁵

Valamikor 1945 tavaszán Jordákyt kolozsvári városi RKP titkári pozíciójából „felfele buktatták”, Kolozs tartományi bizottsági taggá nevezték ki. Félreállítására már ekkor elkezdődött, és ennek egyes jeleit ő maga is észlelte. Egyik ilyen pontnak a hídalmasi incidens számított, amikor Jakab Jordákyt küldte terepre. Jordáky 1945 márciusában a többségében románok lakta Szilágy megyei Hídalmas (Hida) községbe szállt ki, mintegy 15–20 felfegyverzett magyar munkás élén.¹⁰⁶ Önéletírása szerint, miután előzetesen egyeztetett Jakabbal erről a kérdésről, Jakab javasolta a fegyveres erő bevetését a tüntető román parasztok ellen. Miután a román lakosság megtámadta őket, Jordáky belelovetott a tömegbe. Végül a kiszállt néprendőrség és a szovjet helyőrség állította helyre a rendet. Sérülésekről nem tudunk, az ügy további fejleménye ismeretlen, mivel a sajtó nem számolt be róla.¹⁰⁷

A másik eset 1945. május 4-én az RKP Kolozs tartományi bizottsági ülésén történt. A gyűlésen Nicolae Goldberger egy politikai referátumot olvasott fel, amelyben a párt több hibájára mutatott rá. Goldberger kritikája – habár név szerint nem említette – Jordákynak és az autonomistáknak szólt. Az észak-erdélyi sajátos helyzetet elemezve a legfontosabb problémát/veszélyt a „sovinizmusban” látta. Szerinte az erdélyi magyarok az elmúlt 20 évben, míg az észak-erdélyi románok az elmúlt 4 évben szenvedték el a nemzetiségi elnyomás időszakát. Ennek következtében pedig védekezési reakcióként a másik csoporttal szembeni sovinizmus kapott lábra. Goldberger kijelentette, hogy a pártban is több „sovinizta elem” található. „Egy kommunista, a KP-ben nem lehet a magyarok, vagy a románok képviselője. Pártunk

¹⁰⁴ Luka később pénzügyminiszter-helyettesé tette meg Jakabot maga mellett. 1952-ben együtt is buktak Luka eltávolításakor, majd letartóztatásakor.

¹⁰⁵ Jordáky Lajos önéletírása, 102. EME Kézirattár, JLH, I/8.

¹⁰⁶ A Dermata Gárda tagjairól van szó.

¹⁰⁷ Jordáky Lajos önéletírása, 103. EME Kézirattár, JLH, I/8. Vö: Jordáky Lajos kihallgatása. ACNSAS, Fond Penal 000217, dosar 1.

ereje az egységében rejlik. Amint a sovinizmus felüti fejét a párton belül, máris következik a széthúzás és az egység megroppan. A tömegek pedig ezt látni fogják, hogy a vezetőség egy része vagy a magyarokkal, vagy pedig a románokkal tart.”¹⁰⁸ A továbbiakban az észak-erdélyi magyar kommunistákat okolta, mivel szerinte nem vették észre, hogy „magyarországi beépült reakciók” gerjesztik a sovinizmust, és nem tesznek meg mindent a Groza-kormány támogatásáért, holott „ez a magyar közösség legfontosabb érdeke”.

Az ülésen Jordáky „rendes” kommunista párttagként önkritikát gyakorolt. Szerinte a párt gyengesége elsősorban vezetőinek a gyengeségében keresendő. Úgy vélte, hogy a kollektív felelősség mellett még egyéni felelősség is sújtja az RKP Kolozs tartományi értekezletére összegyűlt vezetőit. Saját hibáját a „sovinizmus elleni küzdelem nem megfelelő jellegében” látta. Szerinte az államapparátus és a párt/szakszervezetek között is bizonyos konfliktus állott fenn. Ezt a Magyar Színház esetével példázta, ugyanis a közigazgatás anélkül utasította ki a Nemzeti Színházból a magyar társulatot, hogy arról a szakszervezet véleményét megkérdezte volna. Jordáky szerint természetesen volt a „20.000 magyar munkás felhőrdülése ebben az esetben”.¹⁰⁹

Végül áttért egyéni hibáinak a taglalására. „Bevallotta”, hogy „még nem találta meg a helyes utat, a sovinizmus levetkőzésére”. Továbbá azt is közölte az egybegyűltekkal, hogy képtelen a MADOSZ-ban¹¹⁰ a pártvonalat érvényesíteni. Mindez arra utalhat, hogy Jordáky talán meg volt bízva a MNSZ fölötti „politikai ellenőrzéssel”, mivel végig kívül állt a szervezeten. Azonban ezt jelenleg más forrás még nem erősíti meg.

A következő napokban Kolozsváron jelentős eseményekre került sor. Az MNSZ egyesülési kongresszust tartott Kolozsváron 1945. május 6–13. között. A kongresszuson az észak- és dél-erdélyi MNSZ prominens képviselői mellett részt vett Petru Groza miniszterelnök és Luka László, az RKP főtitkár-helyettese is. Ez volt az egyetlen eset, hogy a miniszterelnök is jelen volt egy MNSZ-kongresszuson – ez a

¹⁰⁸ AZ RKP Kolozs tartományi ülés jegyzőkönyve. SJANC, Fond. Comitetul Regional al PCR Cluj, dosar 1/1945, 21.

¹⁰⁹ Uo. 32.

¹¹⁰ Érdekes, hogy régi nevén hivatkozott rá, holott már régen MNSZ-nek hívta magát a szervezet.

tény is emelte az esemény jelentőségét. Az MNSZ irányvonalát meghatározó dél-erdélyi csoport ekkor kerekedett felül az észak-erdélyi „autonomista” csoporton.

Míg Kurkó Gyárfás felszólalásában a „*teljes és soha meg nem bontható demokratikus népi egység*” mellett tett hitet, addig Luka és Groza kijelentették, hogy Románia nemzetiségi politikáját a „teljes egyenjogúság normái” fogják jellemezni.¹¹¹ A Kongresszuson elfogadták a szervezeti szabályzatot, ebben mindenekelőtt meghatározták, hogy a Romániai Magyar Népi Szövetség „*a romániai magyar nép demokratikus politikai szervezete*”, egyben a romániai magyarság egyedüli érdekképviselői szerve.¹¹²

Jordáky Lajos az RKP-t képviselte a kongresszuson. Szervezetileg nem csatlakozott az MNSZ-hez, ám 1944–45 fordulójának népszerű szónokaként befolyással bírt az MNSZ-es „tömegekre”. Párton belüli pozíciója ekkor még lehetővé tett számára bizonyos mozgásteret. Valószínű, hogy Jordáky a párttal szembeni „hűség” próbáját látta az MNSZ-kongresszuson való szereplésében, beszéde ezért is öltött radikálisabb formát: követelte a Groza-kormányt „szabotáló elemek” leleplezését. Beszédének további részében a nemzeti jogegyenlőségről szólt, a megszokott frázisokat ismételve: román–magyar testvériség, nacionalizmusmentes közélet, egyre bővülő jogok az erdélyi magyarság számára stb. Felszólalását elismerés fogadta; a sajtótudósító szerint a „tomboló tapsviharban alig tudta beszédét befejezni”.¹¹³

Karrierje azonban az 1945. februári ODA VB társelnöki pozíció után mintha túljutott volna a csúcson. Ő maga később úgy ítélte meg, hogy 1945 nyarán észlelte annak jeleit, nemcsak Jakab együttműködésére nem számíthat, hanem Vasile Luca is ellenségesen viszonyul hozzá. A konfliktus elsősorban gazdasági jellegű volt. Míg Jordáky és az észak-erdélyiek megtartották volna a szovjet közigazgatás alatt „átvett” üzemek társadalmi tulajdonát – miután a magyar tulajdonosok nagy része elmenekült –, addig Luka és Jakab visszaállította volna a „kapitalizmust”, és Jordákyékát „balos

¹¹¹Mit mondott Luka László, Groza Péter, Kurkó Gyárfás a Romániai Magyar Népi Szövetség első kongresszusán? Kolozsvár: MNZS, 1945.

¹¹²A Romániai Magyar Népi Szövetség szervezeti szabályzata, 1945. ANIC, Fond nr. 27. Rola 375.

¹¹³Éljen a román–magyar testvériség! *Világosság*, 1945. május 8. 2.

elhajlóknak” tartották. Jordáky szempontjából 1945 nyarát a csüggedés, a félreállítottság érzése jellemezte. Például az 1945-ben induló *Erdélyi Szikra*, majd *Igazság* nevet felvett kommunista heti-, majd napilap kapcsán ezt jegyezte fel: „*Csehi Gyulát hozzák az Igazság-hoz. Nem jut eszébe senkinek, hogy én is dolgozhatnék ezen a területen.*”¹¹⁴ Ugyanekkor számos más nemzetileg érzékeny ügyben vetette papírra keserű gondolatait. Nézetei szerint az Észak-Erdélybe visszatért román közigazgatás volt „reakciós” elemekből állt, sőt, ekkor eljutott annak a belátásáig, hogy „*A csendőrség nem csinál semmit. Le kell szerelni és visszaállítani a népcsendőrséget. Szükséges a hadsereg leszerelése és a munkásság felfegyverzése.*”¹¹⁵ Mint látszik, bizalma teljesen megrendült a Groza-kormány helyi képviselőiben, és legszívesebben visszatért volna az „adminisztratív önszerveződés”-hez. A Kolozsvárra visszatérő román közigazgatásról naplójában ezt jegyezte be: „*A városnál a 12 vagy 14 osztályvezetőből csak 1 magyar van (Bruder), a többi mind román. Az OTI igazgatója egy Pinteá nevű román vasmunkás lett, Ujhelyi nyugdíjazása után. A Dermata-üzemi bizottságból pártutasításra Hencz-et szabadságra küldték. Soha egyetlen román elvtárs ellen nincs kifogás. A magyarok sorra félre vannak állítva.*”¹¹⁶ Mindez azt mutatja, hogy nemzeti kommunizmusát komolyan gondolta, elsősorban az erdélyi magyar érdekek kommunista alapon való képviselődését képzelte el, és csak ezután következtek a társadalmi kérdések. 1945 nyarán számtalan, magyar szempontból sérelmes intézkedésről számolt be. Felrótta a különböző magyar feliratok eltüntetését, postai visszaéléseket, temetőgyalázást, iskolai ügyekben az erőszakos állami beavatkozásokat. Például részletezte, hogy a helyi közigazgatás levette a magyar nyelvű táblákat a középületekről, a postán csak románul lehetett megcímezni a leveleket, magyar szalagot téptek le román katonák a frissen eltemetett szovjet katonák sírjairól, sőt a magyar iskolákban letartóztattak tanárokat, akik az anyanyelvi tanítás mellett emelték fel a hangjukat.¹¹⁷ Általánosságban pedig feljegyezte,

¹¹⁴ Jordáky Lajos: *Naplók 1933–1974*. EME Kézirattár, JLH, I/2. 1945. 07. 14.

¹¹⁵ Uo.

¹¹⁶ Jordáky Lajos: *Naplók 1933–1974*. EME Kézirattár, JLH, I/2. 1945. 07. 13.

¹¹⁷ Jordáky Lajos: *Naplók 1933–1974*. EME Kézirattár, JLH, I/2. 1945. 07. 18, 20, 23 és 25.

hogy „*A párt egyes vezetői a magyar kilengéseket azonnal szankcionálják, de a román sovinizmust elnézték*”.¹¹⁸

Párton belüli marginalizálásához, majd eltávolításához egy harmadik, 1945 nyári kolozsvári incidens is hozzájárult, amelyben közvetlenül érintett volt. A szovjet és a román hadseregek Németorszáig jutó egységeinek a városon keresztül való visszatérése alkalmával rendezett tüntetésen ismeretlenek lelőttek két „dermatista”-át, akik vörös zászlóval a tömeg élén álltak. Jordáky a kommunista párt belső vezetősége tagjaként javasolta a népünnepélyek megszervezését.¹¹⁹ Rezignáltan vette tudomásul, hogy a vezetőség nem támogatta az ötletét, sőt mit több „*G.M.*¹²⁰ *rendeletet adott ki, hogy a szakszervezetek román zászlókkal fogadják a román hadsereget*”.¹²¹ Ennek ellenére Jordáky „saját szakállára” cselekedett, népünnepélyt szervezett. Az incidens után a párton belül is igen éles konfliktus bontakozott ki. Többen is Jordákyt vádolták a Dermata és más gyárak munkásainak a megszervezésével. „*A vasárnapi összetűzés után G-nek*¹²² *és V-nek*¹²³ *az volt az álláspontja, hogy a Dermata gárdát le kell szerelni. Azelőtt helytelenítették, hogy pénteken kihoztuk a tömeget az uccára. Tiltakoztam a lefegyverzés ellen. Ellenkezőleg fel kell teljesen fegyverezni*” – jegyezte fel naplójába.¹²⁴ A pártvezetés és Bukarest számára a Dermata Gárda léte elsődleges veszélyt jelenthetett, mivel ekkorra az a párt paramilitáris csoportjából egyre inkább Jordáky „magánhadseregévé” vált. Ő volt helyi szinten a legnépszerűbb politikus, s az egyszerű „dermatisták” őt tekintették vezérüknek. Naplójában be is számolt arról, hogy a vezetőségből többen kritizálták különböző gyári szakszervezeti tisztviselők tevékenységét, mivel „a gyárak a felvonulásokon Jordákyt éltették és nem a pártot”.¹²⁵ Mi több, öccse, Béla is átkerült a rendőrségtől a Dermatahoz. A tömegek előtti népszerűsége a kommunista pártok számára igen veszélyesnek számított, ugyanis Jordáky sosem volt igazán a „vonal” híve.

¹¹⁸ Uo. 1945. 08. 11.

¹¹⁹ Uo. 1945. 07. 12.

¹²⁰ Goldberger Miklós.

¹²¹ Jordáky Lajos: Naplók 1933–1974. EME Kézirattár, JLH, I/2. 1945. 07. 14.

¹²² Goldberger Miklós.

¹²³ Ifj. Teofil Vescan.

¹²⁴ Jordáky Lajos: Naplók 1933–1974. EME Kézirattár, JLH, I/2. 1945. 08. 6.

¹²⁵ Uo.

A lelőtt két munkás dísztemetésben részesült, a koporsókat nagy tömeg kísérte a Házsongárdi temetőbe. Jordáky a temetésen nem szólalhatott fel. *„A dermatisták temetésén Veress Pál és én nem beszélhetünk. Igazolódtott a taktikánk és mégis tovább folytatódik, ami volt. Az Uniunea Patrioților¹²⁶ körlevelet adott ki, hogy tagjai ne vegyenek részt a temetésen s azt javasolja, hogy a temetést a nyilvánosság kizárásával tartsák meg.”¹²⁷*

Kezdődő politikai mellőzöttsége azonban még nem akadályozta meg a szabad utazásban, így 1945 őszén Budapestre látogatott.¹²⁸ Ott töltött ideje alatt számos vezető politikussal, így Teleki Gézával, Nagy Ferencsel, Révai Józseffel és magával Rákosi Mátyással is találkozott. Rákosi – Jordáky naplója szerint – arról érdeklődött, hogy miért van Jordákynek „erősen magyar” álláspontja bizonyos kérdésekben. Naplóbejegyzése szerint azt válaszolta, hogy „...úgy vélem én állok a lenini vonalon, mert a romániai KP nemzeti álláspontját az erdélyi realitásokhoz igyekszem alkalmazni. Vagyis a román és a magyar nép megnyerése, illetve megtartása a párt részére szerintem egyaránt fontos. Ráműtöttem a szektáriánus hibákra. Láttam, hogy sok minden meglepte, bár informálva volt.”¹²⁹ Mindebből látható, hogy Jordáky nyilvánosan a sztálini nemzetiségpolitikát vette alapul, vagyis Románián belül egy területi alapú, autonóm Erdélyt vizionált. A „népek megnyerése” jelszó arra vezethető vissza, hogy a Groza-kormánynak sokszor szembesülnie kellett a „magyarbarátság” vádjával. Az erdélyi magyar baloldaliak ezért is próbálták megnyugtatni a magyar közösséget. Azt állították, hogy a Groza-kormány beiktatásával a nemzetiségi sérelmek korszaka véget ért. Petru Groza személyes magyarbarátságát nem vonták kétségbe, viszont az Észak-Erdélybe visszatérő „reakciós” adminisztrációt annál inkább magyarellenességgel gyanúsították (nem alaptalanul, tegyük hozzá).

Budapesti tartózkodása idején a legfontosabb esemény a Nemzetgyűlés megnyitó ülésén való részvétele volt. Ezt követően az esti protokollvacsorán Lukács György és Heltai Jenő társaságában bemutatták Vorosilov marsallnak. Igen kedvező véleményt alakított ki

¹²⁶ Hazafiak Szövetsége, az RKP egyik tömegszervezete.

¹²⁷ Jordáky Lajos: Naplók 1933–1974. EME Kézirattár, JLH, 1/2. 1945. 08. 7.

¹²⁸ Uo. 1945. 08. 31.

¹²⁹ Uo.

a marsallról, amit naplóbejegyzése tükröz: *„Bemutattak Vorosiloff marsallnak, akivel Erdélyről beszélgettünk. A következőket mondotta: A Vörös Hadsereg addig nem hagyja el Erdélyt, amíg ott reakció van. Megvédi a demokráciát és megvédi a magyarságot. Az önálló Erdély gondolatát ma még világpolitikai okból nem lehet felvetni. Nem szabad felvetni. De eljön az idő, amikor majd erről is lehet beszélni. Megkérdezte mi a véleményünk Grozáról. Kijelentettük, hogy tökéletesen együttműködünk és bizunk benne. Örvendett s kijelentette, hogy Maniuek törekvéseit ők sem tűrik. Nagyon melegen és sokáig többször is megrázta kezünket, mielőtt elváltunk. A tolmácsolást a magyarul kitűnően beszélő Grigorjev orosz tiszt végezte.¹³⁰ Ragyogó ember. Szimpatikus. Igazi bolseviki, aki nemcsak a Szovjetunió, hanem minden nép sorsáért politizál.”¹³¹ Érdekes, hogy Jordáky a naplójában Vorosilov marsallal kapcsolatban jegyezte fel az „önálló Erdély” koncepciót is, amely gondolkodásának legfőbb kiindulópontja volt; aktuális nézeteit ehhez igazította. A Románián belüli autonóm Erdélyt is a román nemzetiség többségével magyarázta, ám a „három nemzet őszinte együttműködésén alapuló független államról” soha nem mondott le. Mondanivalóját mindig az aktuális jelenhez igazította, amit a „most még nem szabad felvetni”, „majd lehet erről is beszélni” mondatok példáztnak. Azt is számításba kell venni, hogy a Vorosilovval elköltött vacsora magánjellegű találkozó volt, ezért Jordáky „szabadabban” beszélhetett.*

A következő napokban kulturális ügyek kötötték le Jordáky figyelmét. Így találkozott Tamási Áronnal is, akit már régebb óta ismert és becsült; arról beszéltek, hogy Tamási, „ha szükség van rá, konkrét feladatra, azonnal jön, és rendelkezésünkre áll”. Tamási első erdélyi útjára azonban csak egy évtized múlva, 1956 októberében került sor. 1945 őszi magyarországi tartózkodását Jordáky a Móricz Zsigmond halála évfordulójának alkalmából tartott emlékünnepeken való részvétellel zárta. Az erdélyi magyar írókat képviselte (miközben nem volt író), s beszédében a magyar–román együttműködés

¹³⁰ Jan Belovics Grigorjevéről, alias Geiger Béláról van szó. Geiger a két világháború között moszkvai emigráns volt, majd szovjet örnagyként tért vissza Magyarországra.

¹³¹ Jordáky Lajos: Naplók 1933–1974. EME Kézirattár, JLH, I/2. 1945. 08. 31.

lehetőségeiről szolt.¹³² Magyarországi útja végén még részt vett a választási kampányban is, felszólalt az MKP tömeggyűlésein.¹³³

Utazását nemcsak az erdélyi baloldaliak, hanem a békeelőkészítéssel foglalkozó „polgári” magyarok is figyelemmel kísérték. Demeter Béla úgy nyilatkozott erről, hogy Jordáky hazatérését az „erdélyi közvélemény” nagy érdeklődéssel várta. Itt talán arról lehetett szó, hogy Jordáky autonomizmusát ismerve az észak-erdélyi közvélemény arra számított, hogy Észak-Erdély esetleges területi hovatartozásával kapcsolatban meggyőzheti az MKP vezetőségét, hogy a terület Magyarországhoz való tartozása mellett emeljék fel hangjukat. Mint naplóiban láttuk, Jordáky nem vetette fel konkrétan az MKP-tagokkal való tárgyalásai során Észak-Erdély területi hovatartozásának kérdését. Nyilvános felszólalásai alatt a „Romániához tartozó autonóm Erdély”-t említette, míg titkos eszménye inkább a „független Erdély” koncepció volt. Demeter Béla szerint Jordáky – és csoportja – rövidesen az MNSZ politikájában is változásokat fog előidézni.¹³⁴

Budapestről való visszatérése után, 1945 novemberében az erdélyi magyar nyilvánoságot – közte Jordáky Lajost is – megrázta az MNSZ „százszáz” intézőbizottságának Marosvásárhelyen keltezett nyilatkozata. A magyar–román határkérdésben a békeszerződés aláírása előtt az MNSZ-vezetőség egy része (az RKP néhány vezetőjének, például Lukának a nyomására) a tagság akaratával szemben áteröltette az álláspontját. Ennek kapcsán fontos kiemelni, hogy az MNSZ elnökségében helyet foglaló személyek (leginkább Kurkó Gyárfás, Bányai László) mindannyian kommunista mozgalmi múlttal rendelkeztek, sőt már a két világháború közötti időszakban is legtöbbször szembehelyezkedtek a magyar revízióval.¹³⁵

¹³² Emlékünnep Móricz Zsigmond halálának évfordulóján.

<https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=6010> (letöltés ideje: 2019.11.19.)

¹³³ Jordáky Lajos: Naplók 1933–1974. EME Kézirattár, JLH, I/2. 1945. 09. 7.

¹³⁴ Demeter Béla erdélyi újságíró feljegyzése az erdélyi magyarság helyzetével foglalkozó anyagok beszerzéséről, valamint az MNSZ-en belüli ellentétéről. In: Fülöp Mihály–Vincze Gábor (szerk.): *Revízió vagy autonómia? Iratok a magyar–román kapcsolatok történetéről (1945–1947)*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 1998. 64.

¹³⁵ Olti Ágoston: A Romániai Kommunista Párt és a romániai nemzetiségi/területi kérdés a két világháború között. *Regio*, 2007/1. 116.

Értelemszerű volt, hogy 1945 után is a magyar–román határkiigazítás ellen foglaltak állást, s ez az 1945. november 15–18. között elfogadott marosvásárhelyi kiáltványban öltött testet. A szervezet vezetői tisztában voltak vele, hogy az erdélyi magyarság jelentős része határkiigazítást szeretne. A vásárhelyi nyilatkozat elfogadása felveti, hogy esetükben a kommunista pártfegyelem és kommunista meggyőződésük felülírta az erdélyi magyarsághoz való kötődésüket. Ezt érzékelteti az a mód, ahogyan Méliusz József értékelte a későbbiekben a nyilatkozat elfogadását: „Kommunisták voltunk, a pártot akartuk segíteni, Kurkót ez különösen nehéz helyzetbe hozta, nem voltak alternatívák az elképzeléseinkben, tudtuk, hogy a kommunista párt legnagyobb segítsége a romániai magyar közösség, amely az első választásokon döntően esik latba. Luka ezt a követelést képviselte, Groza a taktika kérdésében rugalmasabb pozíciót vett fel. Még Bányai is arra kényszerült az MNSZ-en belül, hogy áttételesen fogalmazzon.”¹³⁶

Katona Szabó István visszaemlékezése szerint¹³⁷ a kiáltványt Bányai László olvasta fel.¹³⁸ A szöveg központi elemét a „nemzetiségi kérdés nem határkérdés” formula jelentette. A kiáltványban az MNSZ – mivel úgy tekintett magára, mint az erdélyi magyar kisebbség egyetlen képviselőjére – hitet tett a Groza-kormány és a „demokratikus nemzeti egység” mellett. Szerintük ezt az egységet az ODA testesítette meg.¹³⁹

A kiáltvány leginkább vitatott részében az MNSZ a békeszerződés aláírását megelőzően kiállt Románia területi integritása mellett: „Tudatában vagyunk annak, hogy az erdélyi nemzetiségi kérdés megoldása nem határkérdés, hanem a demokrácia megerősödésének, a nemzeti jogegyenlőség tényleges megvalósításának, a határok feloldásának kérdése. Nem helyeselhetünk semmiféle áttelepítést,

¹³⁶ Molnár Gusztáv interjúja Méliusz Józseffel. Kolozsvár: Jakabffy Elemér Alapítvány, kettes_zold2b, 2:13:00.

¹³⁷ Katona Szabó István ekkor a Bolyai Egyetem diákságának képviselőjében volt az MNSZ intézőbizottsági tagja. In: Katona Szabó István: *A nagy remények kora. (Észak-erdélyi demokrácia, 1944–1948)*. I. kötet. Budapest: Magvető Kiadó, 1990, 283–300.

¹³⁸ Uo. 287.

¹³⁹ „Meg vagyunk győződve, hogy a fasiszta rablőháború folytán reánk szakadt nyomorúságból csak egy kivezető út van: a román haladó demokráciával való szoros együttműködésünk.” Uo. 288.

amely anyaföldünköt szakítana el. Nem helyeselhetünk semmiféle olyan törekvést, amely a bécsi döntéshez hasonló módszerrel, a nemzetközi reakció szolgálatában Erdélyből újra háborús tűzfészket teremtené.”¹⁴⁰

Jordáky naplójában elemezte az eseményeket. „Az MNSZ vásárhelyi gyűlése kudarcba fulladt – írta. – Bányaiék terve már a végrehajtóbizottságban elbukott. A nyilvános nagygyűlésen 700 ember volt. Luka beszédét megzavarták, s csak Groza mentette meg a helyzetet.”¹⁴¹ Kolozsváron sem volt más a helyzet, helyesen állapította meg, hogy az erdélyi magyarság egyre inkább csalódott az MNSZ-ben.¹⁴² Jordáky akkori álláspontja szerint az MNSZ azért volt népszerűtlen, mert az RKP irányvonalát követte a békeszerződés kérdésében ahelyett, hogy az „elégedetlen erdélyi magyar tömegek” élére állt volna.¹⁴³

Miközben Jordáky Lajos egyre inkább kiesett a kommunisták kegyéből, védekezési reakcióként figyelmét a nemzetiségi ügyek, a békekonferencia és a határok kérdése foglalták le. 1945 decemberében meglátogatta őt Gyöngyössi István, a bukaresti magyar Politikai Misszió tanácsosa. Jordáky szerint „az erdélyi magyarság helyzete jelenleg kétségkívül valamivel jobb, mint Erdély részbeni visszacsatolása előtt volt, avagy Dél-Erdélyben a visszacsatolás után, és lényegesen romlott az észak-erdélyi adminisztratív különállás idejéni viszonyokkal szemben”.¹⁴⁴ A továbbiakban Jordáky arról tájékoztatta Gyöngyössyt, hogy szerinte a RKP távol áll a területi autonómiák sztálini modelljétől, és a hangsúlyt inkább a románság megnyerésére fordítja, ezért a magyarokkal szembeni jogfosztó intézkedéseket léptetett életbe. Jordáky szerint ez téves és eredménytelen igyekezetnek bizonyult, mert „a román tömegeket [...]

¹⁴⁰ Vincze Gábor (szerk.): *Történeti kényszerpályák – kisebbségi reálpolitikák*. Csíkszereda: Pro-Print Könyvkiadó, 2003, 34. A dokumentumot lásd még: Nagy Mihály Zoltán–Olti Ágoston (szerk.): *Érdekképviselet vagy pártpolitika? Iratok a Magyar Népi Szövetség történetéhez (1944–1953)*. Csíkszereda: Pro-Print Könyvkiadó, 2009. 195.

¹⁴¹ Jordáky Lajos: Naplók 1933–1974. EME Kézirattár, JLH, I/2. 1945. 11. 21.

¹⁴² Uo. 1945. 11. 22.

¹⁴³ Jordáky Lajos kihallgatási jegyzőkönyve. ACNSAS, Fond Penal 000217, dosar 12, 82.

¹⁴⁴ Gyöngyössi István minisztériumi tanácsos kolozsvári és bukaresti napi jelentései romániai magyar személyiségekkel folytatott beszélgetéseiről. In: Fülöp – Vincze, 1998. 76.

sem sikerült megnyernie, viszont teljesen elvesztette a magyar tömegeket...”¹⁴⁵ Végül rámutatott arra, hogy szerinte az erdélyi kérdést csakis a sztálini modell szerint, Erdély területi autonómiája révén lehet megoldani. Erdély Magyarországhoz csatolása két okból sem indokolt, egyrészt a demográfiai helyzet miatt – Erdély román többségű –, másrészt pedig szovjet biztonságpolitikai szempontból sem. Vagyis az erdélyi kérdés román szempontból sérelmes rendezése „a román demokrácia bukását eredményezné”. Jordáky Erdély kettéosztását sem támogatta, mint közölte Gyöngyössyvel, a legideálisabb megoldást Erdélynek a „rendkívül erős autonómiával és ennek nemzetközi garanciáival kialakítandó, a román állam keretébe tartozó, de lényegében majdnem független Erdély[ben látta], amelynek határai az olyan gyakran emlegetett vámunió révén is Magyarország felé valóban spirituálisak lennének”.¹⁴⁶

Jordáky és Jakab Sándor között – az előbbi önéletírása szerint – 1945 telén mérgesedett el véglegesen a viszony. Ebben az áll, hogy Jakab Sándor vezetésével Balázs Egon, Lőrincz Ernő, Tóth Imre és Schwartz Ernő „frakcióba” tömörültek, és feljelentették a pártvezetésnél Jordákyt, Vescant és Pop Mişut. Ugyanekkor az értelmiségi szekcióban Jakab Sándor Nagy Istvánt és Gaál Gábort megpróbálta előtérbe tolni, és Jordákyt meg a korábbi időszak meghatározó neveit a háttérbe szorítani. Végül pedig a párton belül és a kolozsvári nyilvánosságban terjesztették azt a dezinformációt, hogy Jordáky „magyar sovíniszta”.¹⁴⁷

Jordáky körül 1946 elejére elfogyott a levegő; ügye 1946. február 22-i pártból való kizárásával zárult le. Ebben Bukarest és az RKP KB titkársága intézkedett. Kolozsvárra küldték Vaida Vasile-t. Vaida korábban cipész volt, „megbízható munkáskáderként” hamar emelkedett a pártlétrán, hogy 1946 elejére az egyik fontos tartományi vezető legyen.¹⁴⁸ A bukaresti KB-küldött vezetésével összeült tartományi vezetőség eltávolította Jordákyt a megyei bizottságból, majd pedig megfosztotta kommunista párttagságától is.

Felsorolták Jordáky „bűneit”; a vezetőség szerint népszerűségét a tömegek előtt arra használta fel, hogy saját személyét a párt elé

¹⁴⁵ Uo. 77.

¹⁴⁶ Uo.

¹⁴⁷ Jordáky Lajos önéletírása, 96. EME Kézirattár, JLH, I/8.

¹⁴⁸ Egon Balas: *A szabadság vonzásában*. Budapest: Vince Kiadó, 2002. 158.

helyezze. Megszegte a kommunista párt működésének legfontosabb működési elvét is, mivel, mint állították, „Jordáky a Vescan–Pop Mișu frakció” tagja volt. Nemzetiségi ügyekben helytelen álláspontot foglalt el, nem tiltakozott az ellen, hogy az MNSZ-ben az ellenzéki listán szerepelt a neve, „magyar reakciók érdekében járt közre”, hagyta, hogy egyes magyar reakciók felhasználják a nevét és népszerűségét, egyes összejöveteleken azt mondta, „büszke, hogy magyar”. Végül a diákok előtt a független Erdélyt propagálta, és az üzemekben azt nyilatkozta a munkások előtt, hogy az 1945. március 6. utáni Groza-adminisztráció „idióta és tele van román sovénekkel/reakciókkal”.¹⁴⁹

Jordáky a kizárás tényét tudomásul vette. „Bubi valami gyűlésen volt, hajnalban jött haza. »Na, kizártak a pártból«, mondta összetörve” – emlékezett vissza felesége.¹⁵⁰ Csak annyit kért a tartományi bizottságtól, hogy egy cikkben védhesse meg kommunista identitását. A „Párton kívül fogom szolgálni a pártot” című cikkét a kolozsvári kommunisták tartományi lapjában, az *Igazságban* jelentette meg. Ebben bejelentette, hogy a döntést nem fogja megfellebbezni, hanem cselekedetekkel fogja helyrehozni hibáit. „A kizárás ugyanis – írta – csak a Párt keretein helyez kívül, de nem a kommunisták közül. Kommunista vagyok – folytatta –, minden cselekedetemmel természetesen igyekezni fogok kommunista módra eljárni és a jövőben minden erőmet a munkásosztály céljainak győzelme, a demokrácia megszilárdítása és a Párt megerősítése érdekében fogom kifejteni”.

A továbbiakban pedig „hibáit” sorolta fel. Így például arról szólt, hogy a „demokratikus magyar egység” nevében nem lépett fel a „reakciókkal” szemben. A nemzetiségi ügyek mellett Jordáky saját véleménye szerint leginkább a pártfegyelmet sértette meg. Mint cikkében írta, „*anélkül, hogy az illetékes pártszervekkel [...] megtárgyaltam volna azokat, állást foglaltam és önállóan – többször helytelenül cselekedtem, amivel vétettem a Párt egyik legfontosabb elve: a kollektív munka ellen.*”

Még mindig hithű kommunistaként megfogadta, hogy a párton kívül fog „kommunista munkát” végezni. Saját „táborát” is

¹⁴⁹ Jordáky Lajos önéletírása, 110. EME Kézirattár, JLH, I/8.

¹⁵⁰ Molnár Gusztáv interjúja Jordákyné Nagy Máriaival. Kolozsvár: Jakabffy Elemér Alapítvány, negy_kek1b, 02:07: 00.

megszólította, sőt figyelmeztette. Arra hívott fel, hogy ne lepődjenek meg a kizárásán, hanem „tömörüljenek a Párt körül”. Cikkét a jövőbe vetett hittel zárta. Reményei szerint „munkám olyan eredményes lesz, hogy rövid idő múlva nemcsak mint kommunista, hanem mint a Párt tagja” szolgálhatja a romániai munkásságot.¹⁵¹

Kizárása a „frakció” vádja mellett, mint említettem, leginkább a „nemzetiségi” ügyben nem megfelelő álláspontja miatt következett be. 1944–45 fordulójára ugyanis a Román Kommunista Párt is átesett egy metamorfózison. A két világháború közötti nemzetiségi politikájával ellentétben – feladva a nemzetiségek önrendelkezésének és elszakadásának az elvét – 1944 őszén az RKP elítélte az erdélyi magyarság magatartását, és a magyarok romániai integrálását feltételekhez kötötte. Vagyis a „román tömegek megnyerésének” jelszavával az RKP kijelentette, hogy a román területi integritás alapján áll, és erre hívta fel az erdélyi magyar kommunistákat is. Az RKP által dominált ODA 1945. január 29-én nyilvánosságra került kormányprogramjában már tételesen szerepelt ez az elem. Észak-Erdély visszaszerzését csakis a nemzetiségi jogok biztosításával látták megoldhatónak. A kormányprogram negyedik pontjában ki is jelentették: „A demokratikus politikának és az együttlakó nemzetek testvériségének a megvalósítása lesz az a politika, amely biztosítani fogja Észak-Erdély bekapcsolódását, amely az 1944. augusztus 23. után egymást váltó kormányok fasiszta tagjainak sovíniszta és reakciós politikája miatt ma még az ország többi részétől elválasztva található.”¹⁵²

Kizárása apropóján Jordákynak még azt is a hibái közé sorolták, hogy 1945-ben túlságosan az MKP irányvonalán állt, személyesen találkozott Rákosival, sőt tudományos és irodalmi kérdésekben teljesen Révai József eszméit vallotta magáénak. Jordáky korábbi olvasmányai hatására és az 1940–44 közötti „kis magyar világot” megtapasztalva függetlenségi és nemzeti kommunistává vált. A kommunista pártok nemzeti irányvonalának előtörése éppen azért volt szükséges, hogy ezek a pártok növeljék a népszerűségüket, és a korábbi „Moszkva bábjai” szerepet lecseréljék, a „nemzeti tradíciók

¹⁵¹ Jordáky Lajos: A Párton kívül fogom szolgálni a Pártot. *Igazság*, 1946. március 27. 1.

¹⁵² Az iratot közli: Scurtu, Ioan (szerk.): *România. Viața politică în documente*. București: Arhivele Statului din România, 1994. 94.

örököse és nemzeti érdekek oltalmazója” szereppel. Ennek eszköze pedig a „sovinizmustól mentes hazafiság” volt.¹⁵³ Így nem csodálkozhatunk, hogy Jordáky azonosult azzal az MKP-propagandával, amely úgy jellemezte magát, mint az egyetlen párt, amely a magyar „nemzeti érdeket” hivatott képviselni. Az MKP plakátjain rendre a „Rákóczi, Kossuth, Petőfi örököse a Magyar Kommunista Párt” felirat jelent meg, és ez Jordáky számára is mintaadónak számított.¹⁵⁴

A nemzetiségi kérdésben vallott álláspontja mellett Jordáky „személyi autonomizmusa” is szerepet játszott az eltávolításában. Felesége, Nagy Mária szerint „Bubi nem szaladt minden kérdésben Bukarest és a vezetőség véleményét kérni – mint Jakab Sándor –, hanem ő intézkedett, a gyárakban a munkásokat megszervezte”.¹⁵⁵

A „frakciózás” és az autonomizmus mellett Jordáky 1946-os eltávolításában még esetleg az is szerepet játszott, hogy korábban szociáldemokrata volt. De a Román Kommunista Párt főtitkárát, Gheorghe Gheorghiu Dej-t sem ismerte személyesen. A személyes kapcsolat azért fontos, mivel a kommunista párt vezetősége szigorúan személyi alapon tevődött össze. Például a Kolozsvárra küldött Vaida Vasile – aki Jordákyt váltotta a tartományi titkárságban – együtt ült börtönben Karánsebesen Gheorghe Gheorghiu Dej-zsel.¹⁵⁶

Kizárása egzisztenciális problémát is jelentett, mivel feleségével együtt otthonukból is kilakoltatták. 1944 vége és 1946 között ugyanis a pártszékház épületének¹⁵⁷ harmadik emeletén laktak a többi kommunista pártvezetővel (Jakab Sándor és családja, Simó Gyuláék, Veress Pálék stb.) egy házban.

Jordáky Lajos kizárásával kezdetét vette az a folyamat, amely végül 1952-ben tetőzött. Jordáky mellett Balogh Edgárt, Csögör

¹⁵³ Mevius, Martin: Kommunizmus, nacionalizmus: mítosz és gyakorlat. *Regio*. 2010/2. 3–31. http://epa.niif.hu/00000/00036/00078/pdf/Regio_2010_02_003-031.pdf (letöltés ideje: 2020. június 7.)

Uő: *Agents of Moscow. The Hungarian Communist Party and the origins of Socialist Patriotism 1941–1953*. Oxford: Clarendon Press, 2005. 88.

¹⁵⁵ Molnár Gusztáv interjúja Jordákyné Nagy Máriával. Kolozsvár: Jakabffy Elemér Alapítvány, negy_kek1b, 01:58:00.

¹⁵⁶ Pleșa, Elis: *Gheorghiu Dej. Cultul personalității*. Târgoviște: Editura Cetatea de scaun, 2015, 94–95.

¹⁵⁷ Jakab Sándor felesége, Farkas Magda bocsátotta a párt rendelkezésére családi villáját.

Lajost (Baloghot és Csögöröt már 1949-ben letartóztatták, az előbbi 1951-ben szabadult, utóbbi végig bent ült) és Demeter Jánost is eltávolították pozícióikból, majd 1952 nyarán (augusztus végén) letartóztatták őket. Vizsgálati fogságuk és perük során pedig „felelniük” kellett az 1944–46-os évek történéseiért.

Felhasznált irodalom

Levéltári, kéziratári források:

A Békeelőkészítő bizottság összefoglaló jelentése. MNL OL, XIX-j-1-k 60. doboz.

A Romániai Magyar Népi Szövetség szervezeti szabályzata, 1945. ANIC, Fond nr. 27. Rola 375.

AZ RKP Kolozs tartományi ülés jegyzőkönyve. SJANC, Fond. Comitetul Regional al PCR Cluj, dosar 1/1945, 21.

Az RKP bukaresti küldöttek kolozsvári ülésének jegyzőkönyve. ANIC, Fond CC al PCR, Colectia nr. 60, dosar 464, 275–276.

Demeter János kihallgatási jegyzőkönyve. ACNSAS, Fond Penal 000217, dosar 1, 217.

Demeter János kihallgatási jegyzőkönyve. ACNSAS, Fond Penal 000217, dosar 1, 357.

Emlékünnep Móricz Zsigmond halálának évfordulóján. <https://filmhiradokononline.hu/watch.php?id=6010> (letöltés ideje: 2019. november 19.)

Jordáky Lajos kéziratot hagyatéka, EME Kézirattár, Kolozsvár:

Jordáky Lajos: Naplók 1933–1974, I/2.

Jordáky Lajos önéletírása, I/8.

Jordáky Lajos visszaemlékezés-töredéke (Emlékezések fonalán), I/1.

Jordáky Lajos nyilatkozata, 1955. május 6. ACNSAS, Fond Informativ 234084, dosar 1, 235.

Jordáky Lajos kihallgatási jegyzőkönyve. ACNSAS, Fond Penal 000217, dosar 1, 94.

Jordáky Lajos kihallgatási jegyzőkönyve. ACNSAS, Fond Penal 000217, dosar 12, 82.

Jordáky Lajos levelei Erdei Ferenchez. Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára, Ms 5824/ 118-119.

Interjú Csucsuja Istvánnal. Készítette: Antal Róbert-István, Kolozsvár, 2018. január 20.

Molnár Gusztáv interjúja Jordákyné Nagy Máriával. Kolozsvár: Jakabffy Elemér Alapítvány, negy_kek1b, 01:58:00.

Molnár Gusztáv interjúja Jordákyné Nagy Máriával. Kolozsvár: Jakabffy Elemér Alapítvány, negy_kek1b, 02:07: 00.

Molnár Gusztáv interjúja Méliusz Józseffel. Kolozsvár: Jakabffy Elemér Alapítvány, kettes_zold2b, 2:13:00.

Nemes József kihallgatási jegyzőkönyve. ACNSAS, Fond Penal 000217, dosar 1, 350.

Sajtó:

Az elmaradt főtéri nagygyűlés helyett a város öt különböző helyén tartott népgyűlést a kolozsvári demokraták egységfrontja. *Világosság*. 1944. október 31. 1.

Az Északerdélyi Végrehajtó Bizottság a román–magyar együttműködés alapján lép harcra a sovinizmus ellen. *Világosság*, 1945. március 3. 3.

„A földosztást örömmel köszöntjük azért is, mert az a román és magyar földműves közeledését jelenti”. *Világosság*, 1945. február 14. 3.

A kommunisták és szociáldemokraták egységkormányja. *Világosság*, 1944. október 26. 2.

A Központi Tanácsadó Testület lelkesedéssel tette magáévá a bukaresti munkáshatározatokat. *Világosság*. 1945. február 11. 5.

- A MADOSz harcos demokratái megalakították a Magyar Népi Szövetséget. *Világosság*, 1944. november 25. 2.
- Balogh Edgár hozzászólása a Jordáky-ügyhöz. *Igazság*, 1957. október 10. 1.
- Éljen a román–magyar testvériség! *Világosság*, 1945. május 8. 2.
- Észak-erdély demokratikus közigazgatása és néprendőrsége a helyén marad. *Világosság*, 1945. március 12. 1.
- Észak-erdély kérdéseiről folyik a vita a Központi Tanácsadó Testületben. *Világosság*, 1944. december 8. 4.
- Észak-erdély vármegyei egységes közigazgatást sürgetnek. *Világosság*, 1945. február 15. 1.
- Fokozott teljesítményre tett fogadalmat a kolozsvári munkásság. *Világosság*, 1944. november 9. 3.
- Hetvenháromezer lakosa van jelenleg Kolozsvárnak. *Világosság*, 1944. december 10. 1.
- Jordáky Lajos: A Párton kívül fogom szolgálni a Pártot. *Igazság*, 1946. március 27. 1.
- Kolozsvár nép ma délután 4 órakor a Szabadság-téren tüntet az Országos Demokrata Arcvonal programjáért. *Világosság*, 1945. február 15. 1.
- Molnár Gusztáv: A mór megtette kötelességét, a mór mehet... Emlékezés Jordáky Lajosra *Magyar Nemzet*, 1988. szeptember 6.
- Nem dönthetnek nélkülünk sorsunkról. *Világosság*, 1945. február 14. 1.
- Székházat avattak a kolozsvári szociáldemokraták. *Világosság*, 1944. november 21. 3.

Könyv, tanulmány:

A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon. Budapest: Kossuth Kiadó, 1987.

Balogh Edgár: *Szolgálatban.* Bukarest: Kriterion, 1978.

Balogh Edgár: *Férfimunka.* Budapest: Magvető, 1986.

Balázs Sándor: *Mikó Imre. Élet és pályakép.* Kolozsvár: Polis, 2003.

Bárdi Nándor: A népszolgálat genezise és tartalomváltozása. In: Bárdi Nándor – Filep Tamás Gusztáv – Lőrincz D. József (szerk.): *Népszolgálat. A közösségi elkötelezettség alakváltozatai a magyar kisebbségek történetében.* Pozsony: Kalligram, 2015. 11–48.

Bethlen Béla: *Észak-Erdély kormánybiztosa voltam.* Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1989.

Egon Balas: *A szabadság vonzásában.* Budapest: Vince Kiadó, 2002.

Fülöp Mihály–Vincze Gábor (szerk.): *Revízió vagy autonómia? Iratok a magyar–román kapcsolatok történetéről (1945–1947).* Budapest: Teleki László Alapítvány, 1998.

Katona Szabó István: *A nagy remények kora. (Észak-erdélyi demokrácia, 1944–1948).* I. kötet. Budapest: Magvető Kiadó, 1990.

Lakatos István: *Emlékeim.* II. kötet. Marosváráshely: Alutus, 2007.

Mevius, Martin: Kommunizmus, nacionalizmus: mítosz és gyakorlat. *Regio*, 2010/2. 3–31.

Mevius, Martin: *Agents of Moscow. The Hungarian Communist Party and the origins of Socialist Patriotism 1941–1953.* Oxford: Clarendon Press, 2005.

Mit mondott Luka László, Groza Péter, Kurkó Gyárfás a Romániai Magyar Népi Szövetség első kongresszusán? Kolozsvár: MNSZ, 1945.

Molnár Gusztáv: Önrendelkezési törekvések az „észak-erdélyi köztársaság idején”. In: Bíró Gáspár – Hamburger Judit – Molnár Gusztáv – Szilágyi Imre – Tóth István: *Autonómia és integráció.* Budapest: Magyar Szemle-Magyarországért Alapítvány, 1993.

- Nagy Mihály Zoltán – Vincze Gábor (szerk.): *Autonómisták és centralisták. Észak-Erdély a két román bevonulás között. (1944. szeptember – 1945. március)*. Kolozsvár – Csíkszereda: Erdélyi Múzeum Egyesület – Pro-Print Könyvkiadó, 2004.
- Nagy Mihály Zoltán – Olti Ágoston (szerk.): *Érdekképviselő vagy pártpolitika? Iratok a Magyar Népi Szövetség történetéhez (1944–1953)*. Csíkszereda: Pro-Print Könyvkiadó, 2009.
- Olti Ágoston: A Romániai Kommunista Párt és a romániai nemzetiségi/területi kérdés a két világháború között. *Regio*, 2007/1. 109–132.
- Orosz–román fegyverszüneti egyezmény. Groza Péter és Sztálin marsall táviratváltása. Orosz–magyar fegyverszüneti egyezmény.* Kolozsvár: Józsa Béla Athenaeum, 1945.
- Pleșa, Elis: *Gheorghiu Dej. Cultul personalității*. Târgoviște: Editura Cetatea de scaun, 2015.
- Rădulescu-Zoner, Șerban – Bușe, Daniela – Marinescu, Beatrice (szerk.). *Instaurarea totalitarismului communist în România*. București: Editura Cavallioti, 1995.
- Scurtu, Ioan (szerk.): *România. Viața politică în documente*. București: Arhivele Statului din România, 1994.
- Veress Pál: *Vajúdó évek, sorsdöntő napok. Egy ifjúmunkás élete*. Bukarest: Kriterion, 1981.
- Veress Pál: *Holnap indulok hozzád*. Bukarest: Kriterion, 1977.
- Vincze Gábor (szerk.): *Történeti kényszerpályák – kisebbségi realpolitikák*. Csíkszereda: Pro-Print Könyvkiadó, 2003.
- Vita Sándor: *A Hiteltől a Tisztelt Házig. Visszaemlékezés, napló (1943–1944), országgyűlési beszédek*. Kolozsvár: Polis, 2014.